

P^o niger meus familiaris P. C.

Iuus P^o C.

Effectibus et del. D. D. P. C. C. C. C. C.

compañero del padre maestro Tortosa

amigo mio ata la muerte

*q. utrum voluntas possit agere libere sine deponenda
causa l. 2. de negatiba.*

*J. Dominicus Orgot
Pica*

COMMENTARIUS

IN LIBRUM PERIHERMAENIAS

ARISTOTELIS CUI ADIECTAE SVNT

quaestiones illae quae ad explanandam,

vberius eius sententiam conducere

videntur, autore Gasparo Car-

Cybe libro de dillo Villalpádeo Segobiensi

de fray Juan Am eloquentiae, & liberalium

brogo de vera Artium compluti pro-

fessore, atq; ibi-

dem collega

diui Ille-

phōsi.

Ad illustrissimum virum & virtutis ac litterarum
ornamētis clarimum D. D. Petrum Fajardum vni-
cum heredem marchionis delos veleze.

Iesus est spes mea.

Si quid mirabere, pones inuitus.

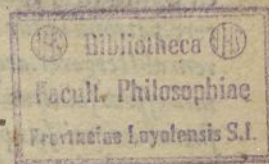
reddituro. Satis.

36691

Compluti

Ex officina Ioannis Brocarij.

Anno 1558.

Vidit & probavit doctor Serranus moralis philosophiae
professor, ex commissione Vicarij complutensis.

A

ILLVSTRISSIMO VIRO ET VIR-

tutis atque litterarum ornamentis clarissi-

mo, domino Petro Fajardo marchionis

delos velez filio, atq; vnico eius he

redi, Gaspar, Card. Villalp.

Segob. Plurimam.

D. S.

Vm ex Gonsalo Fajardo auunculo tuo, auditoreq; meo, cuius ego memoria propter summā eius viri integritatē, atq; excellens ingeniū non sine ingenti mei animi voluptate vsurpo: & cōspectu recreor: in familiaribus sermonibus, quos ego libēter cum eo cōferre soleo, de insigni tua virtute, de prudētia in rebus gerendis, de optimarū artium studijs quibus à teneris annis generosum istū animū colis, postremo debenevolentia & charitate, qua studiosos bonarū litterarum prosequi soles, multa quidem accepiſsem, mirabiles tui amorēs eius in me oratio excitauit: ac me subito, te adeundi, & colloquēdi cupiditas corripuit: vt eum virū de quo tam multa absens audierā præsētem oculis cōtemplarē. Istam verò opinionem quam ex sermone Gonsali de tuis virtutibus cōceperam cōstans vox atq; etiam testimonium, eorū omnium qui isthinc ad nos singulis diebus veniūt, magis auxit: atque animū meum inflamauit tam impotenter, vt cū te, neq; alloqui neq; adire possem mecū effecerit vt istum mei animi sensum per litteras tibi significarē. quāquam autē adscribēdum per cādo rem animi tui, & singularē humanitatem facile mihi pateret aditus, indignū sane semper putauī, atque ab omni specie ciuilitatis alienu me inferere, & tuam gratiā per me ipsum ambire, & petere. patronū igitur mihi quērēdum esse censui, qui rusticanum istū mihi pudorem abstergeret. atq; apud te, meā istam causam ageret. Cum ego de hac re nimīū essem sollicitus, ecce adest Arist. philosophus satis vrbānus & cuius consuetudine, vti scis, plurimū olim reges vtebātur, in primis verò Alexander ille magnus. huius ego libros aliquot meis cōmentarijs illustraueram. is mihi ait, bono animo esto: neque te ea cura sollicitet: ego mihi illam suscipio. atque vt accepi abs te beneficij partē aliquam referā, principem virū adibo, eūdemq; tibi de vinctū reddam. rogo quibus cōditionibus. tum ille, modo cōmentarios tuos quos

quos in libros de interpretatione cōfecisti, mihi reddas: vt hos ego dicatos clarissimo viro, in vulgus edam. recusavi tātisper cōditionem, neq; me Arist. summi philosophi precibus facile exorari passus sum. Nam neq; cōmentarios meos tanti faciebā vt dignos eos existimare, qui viro præsētissimo dicarētur: neque tam culti, atq; elaborati mihi esse videbātur, vt si in publicū prodiret honorem meū, si quis est, sartum tectum seruare possent. Cum ego magis ac magis repugnarem homini qui cupiebat erga me officiosus videri atque esse, ne sis, inquit ille, sollicitus quid de tuis commentarijs homines sentiāt, quos ego nō mediocriter probo, & doctis scio atque probis hominibus placituros. sed patronū ambiqui generis splendore, maiorū suorū rebus praeclare gestis illos exornet. propria deinde virtute & litterarū gloria claros reddat: quādo tibi aduersus sophistas seditiosos homines pro veritate dimicādum est. nō facile autē (mihi crede) quēpiam reperiās, qui his, quas dixi, virtutibus tātum possit atque is, cuius tu gratiā expetis. te autē mōstrabat illustrissime fajardo: de cuius laudibus in præsētia dicere nihil audeo ne easdem referēs ingenij culpa deteram. erit fortasse locus aliquādo de illis dicēdi, vt te dignū est hoc est copiose atque vberime. interim tamen illud vñ dixisse satis sit, quod tuā virtutē maxime cōmendat, te, ad generis splendorem, & patris atq; aui tui antiquam gloriam, propria virtutis & disciplinarū ingētem cumulum addidisse. ad quas quidē disciplinas, te, si naturā cōpositus non es, satis superque inflamare potuisset optimus atq; doctissimus socer tuus vrania comes, qui erecta à fundamentis ossuna academia tardos quoq; homines, & parum ad litteras natos ad studium bonarū artium & præsētissimarum disciplinarū prouocat. atque incendit. vicit me tādem fateor Arist. & cōmentarios extorsit hos ad temitto. illos excipe vir clarissime, atq; vt te decet, defende. nam tametsi tāta ista magestate indigni sint, certe testes locupletissimi esse poterunt eius beneuolentiā atque studiū, quo ego libēter prosequor eximias ingenij tui, atque animi dotes. me quoq; tuorū numero adscribe generosissime Petre, dabo enim operam sedulo ne te mihi vnquā pœniteat benefecisse. insuper tuo patrocinio animatus durissimā istam prouinciā quam egomet mihi iniungi latine interpretādi Aristotelem, vt par est sustinebo. & tua ope, meaue industria & diligētia (nisi me fallit animus) multis prodero. Vale ex collegio & bibliotheca nostra nonis Martijs 1558.

A ij

✠ Ad lectorem bacalarius

sanctus nicua Segobienfis.

Barbaries animos audaces passa repulsam
Concipit in sophiam, dira que bella mouet,
Cedat ut eloquio latio sacrisque Camenis
Cogitur, atque situ squalida possit opem.
Vt que solet præsare manus, qui munera circi
Ambit, & in plebem prodigus esse solet.
Haud aliàs in culta suum prece possit honorem:
Et fudit precibus, pollicitisque suis.
Sidera cum radios fugiant hyperione nati
En nebula ethereum prouocat atraiubar.
Non aliter Cardillus adest, cui cadere doctos
Constat, & indignum barbarus esse putat.
Sed redit ut palma parta Sol clarior, æque
Gasparus en fuso clarior hoste manet.

✠ COMMENTARIVS

IN LIBRVM ARISTOTELIS

PERIHERMENIAS, HOC EST DE

interpretatione. Huic adiecimus

eas quæstiones quæ pertine-

re videntur ad explana-

tionem sententiæ

Aristotelis.

Hætenus enarrauimus quinq; voces Porphyrij, Enarra-
& decem Aristotelis categorias. Iam vero ra- tionis or-
tio interpretationis à nobis suscepta postulare vi deo atque
detur ut librū de interpretatione, opus mea sen- ratio.
tentia longe impeditissimū, difficilimumque in-
terpretemur. Vt tamen nostrum morem, & con-
suetudinem retineamus anteaquam sententiam Aristotelis inqui-
ramus pauca nobis præfanda erunt: necessaria illa quidem ad intelli-
gendum exactius quid velit nobis in hoc libro tradere Aristoteles.
Cum autem ordo rerum quæ traduntur si intelligatur à nobis magnū Cicero.
emolumentum affert, est enim ordo, ut scribit. Cicero, lib. primo offi- Ordo qd
ciorum rerum compositio, aptis, accommodatisque locis, de eodem mi- sit.
tio pauca mihi dicenda sunt.

¶ Quem ordinem seruent libri Ari-
stotelis de Dialectica.

IN libris quibus logicam tractat, Aristotelis mens est, ut dictum Scopus lo-
est à nobis vberius quæstione tertia præambula quinq; vocum, ra- gica.
tionem docere, & præcepta tradere, conficiendi demonstrationem,
quæ esset instrumentum aptum ad explicandas omnes artes, & re-
gula, ad quam omnia expenderentur. insuper etiam modus comparā
di disciplinas omnes. Operepretium ergo fuit ea explicare prius, quæ
B

Quæstiones

Demonstratio. ad eiusdem constructionem pertinerent, quare cum demonstratio quidam Syllogismus sit. cap. iij. lib. i. de priori resolutione, de Syllogismis prius differendum fuit. Et quoniam Syllogismus propositionibus constat, ut propria materia, De propositione prius agendum fuit. at qui natura enuntiationis docetur ab Aristotele in libro de interpretatione.

Ante libros resolutorios collocatur liber de interpretatione. ne merito igitur hic liber ante libros resolutorios collocari debuit. Quare hic liber consequitur categorias, unde simplices voces capiendæ sunt, quibus propositio efficitur. atque constat. antecedit verò libros resolutorios in quibus de syllogismo, atque eius formis agitur: quibus efficiendis hic liber materiam suppeditat.

Quæ sit mens Aristotelis in hoc libro.

Sed quoniam poterit statim rogare quispiam quæ sit subiecta materia. aut quid illud sit de quo in libro de interpretatione agitur ne lectorem diu suspensum teneam paucis verbis dubitationem istam adimam. Subiectum ergo huius libri est enuntiatio, quoniam est de quo in presentia disputatur.

Enuntiatio subiectum est. Propositum verò Aristotelis est explicare nobis enuntiativam orationem non omnem illam quidem, sed simplicem duntaxat. Ut Oratio enim quæ ista enuntiatio sit minori negotio possit intelligi referenda nobis statim sunt differentia atque formæ orationis, ut enuntiativam accipiamus.

q; partes habet. Ergo oratio quinque partes habet una est vocativa, ut heudū ad me altera. imperativa ut vade, age nate, voca Zephiros & labere pennis. **Vocandi.** Tertia interrogativa ut. Quod genus hoc hominū, quæ de hunc tam **Imperandi.** barbara morē permittit patria. Quarta optativa, ut Utinam libeat **Intervogandi.** tecum tibi sordida rura, atq; humiles habitare casas. Postrema enū **Optandi.** tiativa, ut. est modus in rebus sunt certi denique fines. Cetera enim **Enuntiandi.** orationum genera ad hæc ipsa, tanquam ad prima capita referuntur: Cetera **genera orationum.** nam deprecativa, qualis illa est. per ego te deos oro sub optativa collocatur. appellandi oratio, subvocativa. oratio dubitandi, sub interrogativa, oratio iurandi. ut per caput hoc iuro. & exponendi, ut esto **agrum nulli quondam flexere mariti.** & supponendi ut positum sit

præambula.

2

terram esse mundi centrum. coll. cantur sub oratione enuntiativa. **Ergo cū tot sint genera orationum Aristotelis in presentia propositū** **Propositū** est indicare quæ sit oratio enuntiativa, atque illam explanare, hoc no **Arist.** bis ipse Aristoteles significat. cap. de oratione. cum inquit. Cetera igitur relinquuntur rhetoricæ enim. l. poetica convenientior est earum consideratio. Enuntiatio verò presentis est speculationis.

Ratione verò eadem sententia persuadetur: quæ ita colligitur. In **Ratione** presentia solum agitur de ea oratione, qua mentis concepta interpretamur: hoc solum fit. enuntiativa. ergo hanc explicare est animus. **tentia co-** **Discursus legitimus est, maior verò probatur à fine logica sumpto ar-** **uincitur.** gumento. est enim (ut diximus) eius finis. docere rationem conficiendi demonstrationem quæ sit instrumentum separandi verum a falso. Quare debet constare illa orationibus in quibus est verum aut falsum. huiusmodi sunt illæ quibus interpretamur mentem, atque animum. Idem constat ex titulo lib. inscribitur enim τὸ δι' ἐκ μὲν τῶν, hoc est de interpretatione quoniam in eo differitur de instrumento illo quo mentem interpretamur.

Minor verò probatur illis verbis Aristotelis in cap. de oratione, enuntiativa, non est omnis oratio, sed illa in qua verum. l. falsum est. quare in oratione enuntiativa est verum. l. falsum atque ex consequenti illa est interpres animi. quod autem hoc non insit ulli alteri generi orationis. Arist. refert eodem cap. his verbis. non autem omni bus orationibus inest verum inquam aut falsum. addit. Nam deprecatio oratio quidem est. sed neque vera est, neque falsa. atque ut uno verbo cuncta complecteretur ait. Cetera relinquuntur &c.

Hoc autem ratione persuadetur cum enim duplex sit animi pars. Quod so- **una qua cognoscimus, ut intellectus. Cogitatio, opinio, phantasia, sen-** **la enūti-** **sus, altera appetendi ut voluntas, ira, cupiditas, istarū partium, prior** **tio inter-** **verum, aut falsum continet. posterior verò minime. ut Cicero. etiam** **pres ani-** **refert. lib. primo officiorum his verbis. Cum motus animorum dupli-** **mi sit.** **ces sint, alteri cogitationis, alteri appetitus. Cogitatio in verò exquirē** **Cicero li-** **do maxime versatur, appetitus impellitur ad agendum. Orationum** **bro prio-** **verò ea solum quæ enuntiativa est in parte cognoscendi est posita.** **officiorū.**

B ij Cetera

Quæstiones

Enuntiatio. Cetera in parte bruta, atque experte cognitionis. ergo tantum enuntiativa oratio vera vel falsa est, atque ex consequenti illa tantum interpretis animi est. quod autem enuntiatio sit in ea parte animi ipsum nomen indicat. Dicitur enim enuntiatio quoniam interpretatur animi. quod cetera sint in alia parte animi hinc constat, quoniam omnes illa explicant affectus. quod ita probatur quoniam qui cupit ab altero quidpiam obtinere, aut cupit sermonem, aut rem, si sermonem exprimit cupiditatem illam interrogatiua oratione. Ut, dic mihi quo pigro certe? Si vero rem. I. ipsum, cui loquimur. Et hoc efficitur oratione vocatiua. Ut, heu dum ad me. I. aliquam illius operam. tunc vero aut is à quo petimus inferior nobis est dignitate. aut superior, si inferior imperandi oratione utimur. Ut, eia age, vade, gnate, voca Zephiros. Si superior, optatiua. Ut, o utinam libeat mecum tibi sordida ruina, atque humiles habitare casas. Ut enim imperamus inferioribus. sic obsecramus superiores. quare cum hac omnia genera orationum explicandis affectibus seruiant ab ea parte animi proficiantur, quæ libidinibus agitur, Et appetitus dicitur, Et quæ verum, Et falsum ignorat. Reliquum est ut sola enuntiativa oratio verum dicat aut falsum, atque ex consequenti ad philosophos spectet. Vnde colligitur de hoc vno orationis genere in presentia orationem haberi.

Quis sit titulus aut inscriptio.

Interpretatio trifariam usurpatur. Inscribitur hic liber *ἑρμηνεύσεως*, hoc est de interpretatione. Interpretatio vero trifariam usurpatur. Primum interpretatio dicitur elegans atque ornata locutio. Deinde demonstratio rei alicuius. Tercio oratio quæ exprimit cogitata mentis, enuntiationem vulgo appellamus quæ significatione usurpatur in presentia ab Aristotele. Cum librum appellat de interpretatione.

Materia huius libri. Hinc constat materiam huius libri esse enuntiationem. nam titulus paucis verbis completitur id de quo agitur.

Obiectio. Sed obiiciet aliquis nonne Arist. in presentia de nomine, Et verbo agit, atque de oratione? Non est igitur existimandum subiectum, tantum esse enuntiationem. Dicendum est optimo iure inscribi librum

præambula.

3

brum de interpretatione. Et subiectum eius vocari enuntiationem: etiam si quæ numerauimus explicetur hoc loco, quoniam omnia illa gratia enuntiationis explicantur ut inquam illa exactius explanari possit. explanatis prius eius partibus nomine scilicet, Et verbo. atque etiam genere, hoc est oratione. Cum autem enuntiationis duplex genus sit, vna est simplex quæ categorica vocatur. altera conditionalis, aut coniuncta. quam vulgo appellant hypoteticam, Aristoteles de De qua utraque differit: sed potissimum quidem de enuntiatione simplici. Rationio est quia hæc simpliciter, atque omnino interpretatur animi concepta. atque ideo maxime conducit ad conficiendam demonstrationem, quæ ad scientiam comparandam petirur hypotetica namque propositio non seruit cognoscendæ veritati, neque confitiendæ demonstrationi. Primum quidem quoniam interdum aliquid a sumit quod sola hypotesi verum est non simpliciter, atque omnino, ut si currit mouetur. Deinde quia syllogismi ex hypotesi in nulla trium figurarum possunt confici. atque propositio ad syllogismum præsertim vero ad demonstrationem refertur. Quod vero non pertineat id genus propositionis ad syllogismum ex eiusdem constat finitione. est enim syllogismus argumentatio in qua positis quibusdam aliud colligitur. at hypoteticæ propositiones non sunt propositiones, sed suppositiones. neque ponuntur in syllogismo sed supponuntur.

Quibus nominibus significetur enuntiatio.

Enuntiatio vero de qua differit Arist. in lib. de interpretatione multis nominibus appellatur. Nam propositio, conclusio, quæstio, Et refutatio, aut instantia dicitur. Omnia enim hæc re, Et subiecto idem sunt: ratione tamen distinguuntur. Propositio enim dicitur quæ ratione ponitur ad aliud colligendum, quo nomine utitur Arist. in lib. resolutorijs, in quibus de syllogismis differit. Conclusio vero quæ ratione colligitur ex alijs. quæstio: quatenus dubia est: Et interrogatur ab aliquo. Instantia est propositio propositioni contraria. Ut ait Arist. lib. primo de priori analysi. Enuntiatio quatenus interpretis animi est, Et hoc sensu accipitur in presentia. Duæ quidem partes quæ

B ii stio,

Quæstiones

stio, & instantia ad dialecticum pertinent. atque ideo illas explanat Arist. in Topic. Quo loco de dialectica disputat. Propositio, & conclusio, quæ ad logicam attinent cuius finis est augmentatio ad libros pertinet resolutorios.

¶ Vtrum hic liber sit Aristotelis.

Veteres quidam enarratores Aristotelis in quæstionē vocare solent vtrum liber de interpretatione sit Aristotelis, an cuiuspiam alterius auctoris quam quæstionem explicare operepretium fuerit. an teaquam alio properemus. sunt qui dicant hunc librum non esse Aristotelis. in hac sententia est Andronicus Rodius, ut est apud ammonium initio commentariorum in hunc librum adducitur hoc argumentum quoniam quicumque est auctor huius libri, initio appellat concepta animi passiones animi, & inquit de his dictum esse in libris de anima. atqui nullus locus est in libris de anima in quo Aristot. appellet conceptus animi passiones. quare. i. libri de anima non sunt Aristotelis cum in eis simile testimonium non reperiatur. i. hic liber qui de interpretatione inscribitur. Cum autem aperte constet multis magnisque argumentis quod nos eo loco dicemus, libros de anima esse Aristotelis proculdubio inquit Andronicus liber de interpretatione non debet putari Aristotelis.

Verūtamen Andronici sententia hac parte probari mihi nullo modo potest. hic enim liber si quis alius est Aristotelis, auctores sunt universi græci enarratores. auctor est etiam Aristot. qui sæpenumero huius libri mentionem facit. opera Deinde atque studio aristarchi qui ut morem gereret Ptholomeo libros Aristotelis nothos & adulterinos à proprijs discrevit liber de interpretatione Aristoteli concessus est. in quo inest magna copia sententiarum, & praeceptorum, multa obscuritas dictionis. quæ frequentissima sunt in Aristotelis scriptis.

Non debuit autem Andronicum perturbare illa Aristotelis sententia initio huius libri quo loco appellat conceptiones animorum, passiones, de quibus ait plura se dicere in libris de anima nam Aristot. cap. i. lib. i. & lib. ij. non semel, atque etiam. iij. concepta mentis appellat

præambula.

4

pellat passiones vel affectus ille vocat quoniam cognoscendo ut ille ait anima patitur quodammodo.

¶ Quo pacto liber diuisus sit ab Aristotele.

Vulgo ferunt hanc disputationem de enuntiatione Aristotelem duobus libris complexum fuisse verum si diligenter rem consideremus planè comperiemus apud Aristot. vnum duntaxat de hac re librum esse. qui in sectiones quasdam diuiditur. Nos verò habita ratione rerum de quibus in eodem libro agitur, eundem in quatuor partes distribuimus. Ista enim diuisione proposita facilius reliqua consequemur. In prima parte differit Aristoteles de principijs enuntiationis, nempe de nomine, & verbo, atque id facit suo more. Solet enim ille ea dicere initio quæ iuuant ad reliqua facilius intelligenda quod fecit cum de categorijs disputaret, atque etiam in reliquis disputationibus. Vbi verò nomen atque verbum explanauit, de enuntiatione differit. Enuntiatione materia est huius libri. non quæuis illa sed simplex ut dixi superius. hac duplex est. vna quæ subiecto, & predicato tantum constat. plex. ut homo currit homo vincit. in qua homo subiectum est, vincit prædicatum, altera verò in qua præter subiectum & prædicatum est etiā enuntiatione tertius terminus, qui dicitur appredicatum ut homo est animal. in qua verbum est appredicatum existit (est autem appredicatum subiecti, & prædicati vinculum.) In secunda parte huius libri Aristot. de illa enuntiatione differit, quæ subiecto, & predicato tantum constat. In tertia verò de ea cui præter subiectum, & prædicatum inest etiam appredicatum, & quæ signum, aut generale, aut speciale in se habet. Quoniam verò sæpe contingit ut enuntiatione cum modo existat ut Socrates perspicue disputat, apte concludit. In quarta parte huius libri explicat Aristot. illud genus enuntiationis quod cum modo existit.

¶ Argumentum capitis primi.

Explicuit Aristoteles in categorijs, quæ esset natura vocum singularum, & quæ similiter habitudo, in hoc libro differit de enuntiatione

B iij tiatione

me p p p

Commentarius in librum

riatione quæ ex vocibus illis efficitur, constat quæ. hoc ut efficiat commodius à partibus enuntiationis exordium sumit. Sunt illa, nomen & verbum. quoniam verò nomen atque verbum ex institutione significant, non natura, præterea non declarant verum aut falsum quæ nomina sunt, atque verba, Docet præsentis capite quod est veluti prohemium reliquorum, nomen, atque verbum positione significare argumento sumpto à simili. Deinde probat nomen, & verbum per se neque verum continere, neque falsum. argumento à maiori.

Caput primum.

Primum oportet constituere quid nomen, quid verbum.

Aristoteles exordium sumit ab enumeratione eorum de quibus disputaturus est præsentis libro. est sanè animus Aristoteli dicere quid sit enuntiatio, & quod eius formæ. Deinde quæ sint eius affectiones oppositio inquam, & equipolentia, ut exponat autem rationem conficiendi enuntiationem apperit, quid nomen sit, atque verbum, quæ sunt partes enuntiationis.

In primis cum Aristoteles narrat ea de quibus disputaturus est inquit. Primum oportet constituere quæ est verbum quod significat ponere. Hoc verbum multos habet intellectus apud Aristotelem. Primum quidem significat concedere. Vnde positio hoc est concessio dicta est, cui oppositio contraria est. Deinde ponere est contra hominum sententiam, atque opinionem aliquid dicere, unde positio ortum habuit, quam Arist. lib. i. Topic. appellat admirabilem opinionem aliquis familiaris in philosophia. huiusmodi sunt stoicorum Paradoxa, ut omnes stulti insaniunt. Tertio ponere est polliceri nos quidpiam faturos, cui contrarium est reponere, quod significat sententiam retractare. Quarto significat supponere hoc est minime probare, sed accipere unde positiones vocantur rerum descriptiones, quæ monstrari non possunt, quod lib. i. de post. Arist. docet. Postremo ponere est definire. ipse enim definitiones, positiones vocantur, quia ponuntur in demonstratione.

perihermænas Aristotelis.

5

monstratione. Cum ergo tot modis verbum usurpetur, in præsentia accipitur postrema significatione ut sit constituere, aut ponere, definire. hic enim usus verbi maxime consentaneus est proposito negotio: Duplex cæteri quodammodo extranei. argumentum est loquendi ratio. ait enim Arist. primum oportet ponere quid nomen. nam quid sit ad huius diffinitionem pertinet. Deinde quoniam singula, quæ in præsentia proposita sunt definit suis locis Aristoteles, ut plane constat.

Ait ergo Aristoteles primum omnium dicturum se, quid nomen, & verbum sit, quoniam hæc duo, ut dixi, partes sunt enuntiationis.

Sed quæret aliquis quam obrem Aristoteles promittat se in præsentia explicaturum quid nomen, & verbum sit, quæ sunt simplices partes enuntiationis, si est ab eodem in categoriis copiose de vocibus simplicibus disputatum. Verum ista dubitatio facile adimitur, si dicamus alia ratione agere Aristotelem in præsentia de simplicibus vocibus, quam egerit in categoriis. Neque mirum est de eadē tractari pluribus locis, si diuersis illa modis, locis diuersis, accipiat. Modo res eadem nomen, & verbum vocatur. Deinde etiam terminus dicitur, atque etiam vox simplex, & dictio, diuersa tamē ratione. Voces enim vocantur, quatenus naturæ instrumenta sunt, & seruiunt explicandis cogitationibus animorum. Si tempus vox consignificet, aut sine tempore, subiectum est. i. prædicatum, & nomen & verbum dicitur. terminus, est extremum propositionis. Dictio est pars affirmationis, & negationis. ergo determino in lib. de priori, analysi disserit. in quibus resoluit conclusionem in principia. de vocibus quæ habitudinem inter se seruant, in categoriis. de nomine, & verbo, quæ partes sunt enuntiationis, in lib. de interpretatione. Non debet ergo ulla ratione hoc nomine increpari Aristoteles ut à quibusdam Neotericis scriptoribus temere reprehenditur.

Quæret fortasse quispiam quid causæ sit, cur cum sint octo partes orationis, tam latinis, quam græcis hominibus. Aristoteles prætermittit cæteris nominis tantum, atque verbi mentionem fecerit dum pollicetur se istas duas partes explicaturum? Nunquid cæteræ partes non pertinent ad enuntiationem, quam in præsentis libro contendit explicare.

C plana

Prima
questio.
Cur d. sim
plicibus
vocibus
hoc loco
differat.
Eadē res
multis no
minib? si
gnificat.
Voces.
Nomen.
Verbum.
Termin?
Dictio.

Secunda

questio.
Cur præ
termittit
alias par
tes oratio
nis.

Commentarius in librum

planare in librum. Huic tamē dubitationi facile satisficiemus si paucis perstringamus, quæ Hamonius longo sermone differit de eadē re.

Octo partes orationis ad tres classes rediguntur.

Sciendū ergo in primis est quod octo partes orationis ad tres classes aut ordines rediguntur. earum enim quadam significant substantiam, seu personam, alia actionem, seu passionem, in substantia: alia denique habitudinem significant partium reliquarum, res exemplis constabit. nomen enim substantiam rei significat, pronomen personam primam, aut secundam, aut tertiam. verbum significat actionē vel passionem, ut. vro, lēdo. vro, lēdor. Participium partim ad nomē refertur partim aduerbum. ceteræ omnes orationis partes habitudinem tantum significant, atque ex officio, nomen, appellationemque inuenerunt. Quāquam ergo octo sint partes orationis Arist. duas tantum recensuit. Nomen inquam, & verbum, atq; id merito. Causa

Due partes orationis satis sunt ad enuntiationem conficiendam.

verò huius rei ea est quoniā illa due partes, necessariae sunt ad efficiendam enuntiationem, & sunt satis tamē si de sint ceteræ. Arist. verò de illis tantū partibus debuit agere quæ sunt necessariae, & sunt etiam satis ad conficiendam enuntiationem, assumptū probo. Arist. testimonio in cap. de enuntiatione. cum ait omnis enuntiatiua oratio ex nomine, & verbo componitur. Deinde quia enuntiatio est fidelis animi interpret. Sed ad interpretandum quæ sunt comprehensa animo satis est nomen atque verbum quibus necessario constat enuntiatio ergo merito duas istas partes recensuit. Neutra enim sine altera satis erat. nam qui hominem dicit nihil enuntiat. neque rursus qui dicit curro nisi personam intelligat. Ceteras verò omnes prætermisit Aristoteles quia non sunt necessaria ad efficiendam enuntiationem, nam sine illis constat enuntiatio. ut cum dicimus homo currit, homo vincit. imò verò neq; sunt omnino partes ipsius enuntiationis. sed vincula, aut ornamenta eiusdem. Dialectica verò non per se quia ornamenta, sed partes, atque ideo ad oratorem reliquæ pertinent. Perinde enim se habent istæ partes in enuntiatione ut. Clavi, Calx, & similia in domo. atqui istas nemo partes vocat domus. Sed vincula partium. ergo & hæ sunt affectiones partium quibus enuntiatio constat vel ornamenta enuntiationis, non partes. hoc ex appellatione constat.

Ad orationem quæ partes orationis spectent.

Pronomē

perihermēnias Aristotelis.

6

Pronomen namque dicitur quasi nominis personam significās vsurpatur enim pronomine. Participium quod à nomine & verbo parte capiat. Aduerbium quod verbo addatur. Prepositio quod interdum nominibus, interdum verbis preponatur. Coniunctio quod partes orationis vel ipsas orationes coniungit. Interiectio tandem quod ceteris omnibus interse ratur. Quare sequitur solum nomen, atque verbum esse veras partes enuntiationis. atque ob eam rem vtriusque fecisse mentionem Arist. ceteris prætermisiss, quæ sunt locutionis partes ut Arist. ait lib. de poesi non enuntiationis.

Altera etiam ratio. reddi potest cur duas tantum orationis partes nomen inquam, & verbum, recensuerit philosophus ea est quia sub his duabus ceteræ continentur. Existunt enim in his potestate, atque ideo hebraei tres tantum partes orationis faciunt quas vocant his nominibus. sem. po. hal mila. Hoc est nomen. verbum, dictionē. græci quoq; nomen, & verbum ponūt atq; etiam sincathegorema. per nomen, & verbum. pronomē, & participium significāt. Sincathegorema, & mila. significāt reliquas partes. quæ autaxat exornāt locutionē. atq; ideo earū cōtemplatio nō pertinet ad dialecticos, qui abiecto splendore, cultuque orationis veritatem diligenter inquirunt.

Vbi dixit Aristoteles oportere cōstituere quod nomen, & verbū sit, alia quoque refert de quibus est etiam differēdum. Cum inquit.

Postea quid est negatio, & affirmatio, & enuntiatio, & oratio.

Cum enim propositum Arist. in præsentia sit docere rationem cōficiendi enuntiationem, quæ est huius libri subiectum, & affirmatio, atque negatio, enuntiationis partes sint, ut planē constet: quid sit enuntiatio explicare operæpretium est, affirmationem, & negationem. Deinde cum oratio genus sit enuntiationis. omnis enim oratio, aut enuntiat, aut non enuntiat, aperire oportet orationem ut intelligamus adamusim, atque exacte naturam enuntiationis. est enim enuntiatio oratio non omnis, ut ait, Arist. sed illa in qua verum vel falsum est. quare ut finitio enuntiationis apertior fiat. Orationem explicare necesse est non ergo sine ratione tot vocum mentionem facit in præsentia Arist.

Pronomē. Participium. Aduerbium. Prepositio. Coniunctio. Interiectio.

Arist. li. de poesi. Sub his duabus partibus reliquæ continentur.

Cur de affirmatione & negatione differat de oratione.

C ij Qua-

Cur nō fa- Quæret aliquis quam obrem Aristoteles prætermiserit vocem,
ciat vocis quæ videtur esse genus orationis sicut oratio genus est enuntiationis,
metiōne. & non potius illam recensuerit inter cetera de quibus in presenti li-
bro disputaturus est.

Hæc tamē dubitatio facillè adimitur. Primum quidem si negemus
Vox non vocem genus esse orationis. non est enim eius genus sed materia dum
est genus taxat ut Aristot. refert. cap. vij. lib. v. de generatione animalium.
oratōis Quare non oportuit inter ceteras partes referri hoc nomine. Deinde
sed mate- dicendum est eo nomine vocem reticuisse philosophum hoc loco, quod
ria. eius consideratio logica non sit. Logica enim tantum cōtemplatur ea
Secunda quæ ex instituto hominum pendent. Cuiusmodi sunt ea quæ retuli-
ratio. mus, vox autem naturalis est, & naturæ instrumentum, ut Aristot.
Vocem nō in cap. de oratione significat. Constat hoc etiam ex eo quod vox non
cōsiderat homini tantum. Sed cæteris quoq; brutis animantibus concessa est.
logicus. qua sensum iucundi, atque tristici exprimerent. accedit ad hoc eius fi-
nitio. Vox enim, ut refert Arist. cap. ix. lib. iij. de historia animalium
Tertia ra- spiritus quidam est sursum versus elatus partibus quibusdam, velut
tio. instrumentis absoluendus hanc quæstione. l. sect. xi. problemat. aere
Vox quid formatū appellat. Quam obrem iure optimo eandē Arist. missam fecit.
nam sit. Si roget aliquis quam obrem istarum sex vocum Arist. hoc ordi-

Cur isto ne mentionem fecerit, facillè ratio reddi potest. ille enim naturæ or-
ordie sex dinem seruāt, & quæ prima sunt, primo loco reponit. quare cum no-
istas vo- men, & verbum secundum naturam prius sint quam affirmatio, &
ces collo- negatio, sunt enim eius partes, si quidem necesse est omnem affirma-
carit phi- tionem, & negationem constare ex nomine, & verbo, ante affirma-
losophus. tionem, & negationem collocauit nomen, & verbum. affirmationē
Verò, & negationem ante enuntiationem. Cuius partes sunt. Enun-
tiationē denique ante orationem, cuius est etiā pars, itaque vna, atq;
eadem ratio reddi potest collocationis, atque ordinis istarum vocum.
Cum verò voces istas explanat non omnino eūdem ordinem seruat.

Cur nō eo Sed interdum diuersum. tunc maxime cum id postulat ipsa tracta-
dem ordi- tio, quæ accommodari debet hijs qui discunt. quam rem suo loco, &
ne voces tempore docebimus.

Vb

Vbi Aristot. proposuit nobis ea de quibus disputaturus est, conso-
num rationi videbatur. ut statim subijceret nominis, atque verbi fi-
nitionem. Hoc tamen non fecit, sed prius admonet quanam ea sint,
quæ nominibus significantur. nam nisi hoc nos doceret prius non sa-
tis exacte intelligere possemus nominis, atque verbi finitionē. in qua
rum vtraque ea vox collocatur significatiua. Nomen enim atq; ver-
bū voces vocantur quæ significant ab Aristot. quid autē illud sit, quod
significant non docet eo loco, quare necessarium fuit, ut hoc diceret
prius, atque ita inquit.

Sunt ergo ea quæ sunt in voce earum quæ sunt in anima passio
nō nota. & ea quæ scribuntur eorum quæ in voce sunt, & quem
admodum, neque litteræ omnibus eadem, Sic neque eadem vo-
ces. quarum autem hæc primum notæ sunt eadem omnibus passio-
nes animi sunt, & quarum hæc similitudines, res etiam eadem, de hijs
verò dictū est in hijs quæ sunt de anima, alterius enim est negotij.

Quatuor sunt quæ existunt in natura rerum, res ipsæ. rerum con-
ceptiones. Voces, atque litteræ. hæc verò hunc ordinem seruant, ut pri-
mo loco res sint. Secundo conceptiones rerum. post eas voces. postre-
mo loco litteræ. res habent principem locum. quoniam cetera omnia
rerum gratia inuenta sunt, aut ab eisdem proficiuntur. Conceptus
enim rerum sunt quoniam a rebus sumuntur, atque in eas desinunt.
atque ideo conceptiones rerum ipsis rebus sunt natura posteriores.

Consequuntur deinde voces, quas ea gratia nobis natura concessit, ut
quæ in animo condita sunt alijs explicemus, & vitam cōmunem aga-
mus. nam cum homo animal sit ciuile, atque sociale ut Aristot. scribit.
lib. primo de republica, ut vna cum alijs viueret, & mutua familiari
tate vteretur, sermonem accepit. Hoc enim præcipuum datum est
homini præ ceteris animantibus ut solus boni, & mali. iusti, & iniu-
sti, ac cæterorum sensum habeat, ut Aristot. refert. cap. ij. lib. i. de re-
publica, atque ideo soli homini sermo datus est ad vtile, atque inutile,
iustum, & iniustum declarandū. Cæteris verò animantibus vox tan-
tum concessa est, quæ doloris, & iucunditatis est nota, quoniam ha-
Etenus eorum natura processit, ut molesti, atque iucundi sensum ha-

C iij beāt,

Quam ob-
rem de si-
gnificatio-
ne vocum
differat
Aristot.

Quatuor
existunt
in natura
rerum.
Res.
Cōceptio-
nes.

Voces.

Vocū mu-
nus.

Cur soli
homini
sermo con-
tigerit.

Commentarius in librum

beant. & hac inter se significare queant eodem Arist. autore loco citato, atque hoc maxime interest inter vocem, & sermonem, ut elegantissime differit Arist. cap. ix. lib. iij. de historia animalium quare tertio loco voces existunt, atque inter voces sermo, ut ostendimus. Postremum locum litteræ occupant, quæ sermoni sufficiuntur. nam quomodo voces: atque sermo pertingere non possunt, eo litteræ pertingunt. & quod homines vocali oratione efficere non possunt, id quidem, apte, atque commode litteris efficiunt magno compendio, quarum munus, atque officium est, illud efficere, ut cum absentibus, perinde, atque si præsentibus essent loquamur. Recte facta, atque dicta, præstantium virorum diu integra, atque incorrupta seruare, memoriaque hominū ab iniuria temporis, quod ædit omnia, atque cōsumit vindicare. Deinde etiā ut cū absentibus, perinde ac si præsentibus essent, loquamur atque eisdē nostri animi cogitationes ijs, qui magno loci intervallo à nobis distāt apperiamus. quod & Ovidius illis verbis dixit.

His arcana notis terra, pelagoq; feruntur in epistola phædra. ergo cum videā tot ac tātas nobis præberi utilitates ex litteris, nō possum nō improbāre veterū quorūdam philosophorū sententiā, qui aiebāt, nihil esse ab hominibus magis perniciosum excogitatū quā litteras. in qua opinione Socratem fuisse scio ut est apud Platonē in epistola quadā. Exolefcit enim, eo autore, memoria hominū litteris inuētis negligētiores efficiuntur earū gratia, atq; hæc vna causa fuit, quantū ego intelligo. Cur Pithagoras, qui primus philosophi nomen habuit nō solum, nihil quidpiā monumētis litterarum voluit, sed præcepto quoq; cauuit, ne quispiā discipulorū scriberet, nam ante philolanni nemo vnq; est ausus mādare litteris symbola pithagorica. quis enim negat imbecillam esse hominū memoriā, & magnarū rerum facile nos obliuionē capere, nisi præsidij litterarum adiunemur? ergo ardo est inter quatuor ista quorū facit Arist. mētionem in præsentia. res videlicet, cōceptiones. rerū voces, & litteras. iam quo pacto hæc ipsa inter se cōferatū paucis dicamus. ergo res ea cōceptiones rerum natura significāt. Voces, verō, & litteræ positione, hoc probat Aristoteles hac ratione, quæ apud omnes vim habet eādē natura significāt. huiusmodi sunt

Vocis & sermonis discriminē.

Litteræ. Litteræ = vñ vsus.

Ovidius.

Aduer^s eos qui re præbēdūt inuentio- nem litte- rarum. Socrates.

perihermænas Aristotelis.

8

di sunt res ipse, & rerū cōceptiones. significāt ergo natura. Discursus est legitimus. maior propositio est. Arist. præsentī loco, & cap. vij. lib. v. ethic. his verbis. quod natura constat immobile est, atque apud omnes vim habet eādē ignis enim, & hic & apud persas vrit. huius autem rei ea ratio est quoniam natura vis, eādē vbique est. quare eius opera eādē apud omnes sunt. res autem ipse, atque etiā cōceptiones rerum eādē apud omnes gentes vim habere plane cōstat. ergo natura significant, non positione.

Voces verō & litteræ nō significāt natura, sed positione potius, aut ex institutione hominū. quod ea ratio persuadet, quia nō significāt litteræ si idē apud oēs. sed dūt axat apud eos qui eadē lingua, eisdēque characteribus vtitur. Cū enim ex institutione significēt, illis tantū significāt, qui positione bus institutū est, ut significēt, ut exēplo etiā cōstare possit, aliarū rerū. Signa enim bellica, quoniam ex institutione hominū significāt, illis tantū significāt, inter quos cōuenit ut significarēt. illud autē ergumēro esse pot, voces, atq; scripturas positione significare, nō naturā, qd neq; eisdē vocibus, hispani vtimur. qbus galli neq; litteris eisdē sed diuersis pot.

Quāquā autē voces, & litteræ positione significēt, hoc ipsum enī dētius deprehēditur in litteris quā in vocibus cū singulis diebus cernamus ingētē in litteris mutationē, & varietatē. Nā ut cætera scribēdi genera taceā, certæ notæ varie & furtina scripta quæ Hispani cifras vocamus, uix possunt numero cōprehēdi. Huius etiā rei illud est argumentū quod apud veteres philosophos, nunq; in dubiū vocatū est, utrū litteræ natura, an positione significarēt, fatētur enim oēs libet ex pēde re illis ex hominū arbitrio. anceps verō cōtrouersia fuit, utrū voces significarēt natura, neque defuerūt qui dicerent voces non positione, sed natura significare ut est apud Gelium. cap. vij. lib. x. notetium.

Sed quæret fortasse quispiā quid causæ est cur cū Arist. litterarū nullā mētionē fecerit reliq; capitibus totius libri huius de interpretatione, in pŕesentia earū meminerit. huius rei fortasse ea causa est, ut oīa illa recēseret, quæ positione significāt, de quibus cōperat disputare. aut quē admodū inqt Magētinus, ut innueret philosophus notā, & verba, de quibus in hoc libro agim⁹, rerū esse, cōcipi posse, scribi etiā, atq; pferri.

Res & cōceptus natura signi- ficiant.

Signa. Argumē- tum qd vo- ces et scri- pturæ po- sitione si- gnificēt. Ingēs lit- teris va- rietas.

Gelius. Cur litte- rarū mē- tionem fa- ciat. 1 2 Magē- tinus.

C iij Sed

Commentarius in librum

9 ubi. Cur prin- Sed quam obrem cum res priores natura sint quam conceptiones, cipem lo- & voces Arist. principem locū vocibus concesserit, & easdem prius cum con- retulerit ad animi cogitationes quam ad res ipsas? forsam vocū primo cessit vo- loco meminit quoniam ad disputationem maxime pertinent, quæ vo- cibus. cibus potissimum cōstat. Rursum cum vocum duplex sit munus, atq; 1 officium, vnum explicare cogitationes animorum. aliud significare 2 res, prius nos admonuit. voces seruire exprimendis cōceptionibus ani- morum, quam significandis rebus, quoniam istud est potius munus, plex mu- atque officium vocum, quam aliud. cum eius rei gratia voces nobis nus atq; officium. natura concesserit, ut mentem interpretemur nō ut eisdem res ipsas significemus.

Illud tamen observandum est diligēter quod Arist. non inquit vo- ces esse notas, aut signa conceptionum animi, neque litteras vocum, Ea q̄ sunt in voce. sed quæ sunt in voce & ea quæ scribuntur, ratio est quoniam simpli- ter voces ipsæ non pertinent ad interpretandum mentem seu ani- mi sensa. Sed nomina, atque verba, quæ existunt in voce, ex hominū institutione. Deinde quoniam littera est fusio characteris, & elemen- tum ipsum non dixit litteras, esse notas vocum, sed quæ scribuntur. hoc est ipsam scripturam esse notam orationis vocalis.

His ita explanatis cōstat sententia Arist. ea est nomina, & ver- ba interpretatur, atque explicat sensa animi. Scripta verò orationē, quemadmodum scripta positione significant, quia non valent idem Explana- tio senten- tia Ari- stotelis. apud omnes, sic etiā voces. Passiones verò animi, seu animi sensa na- turā significant. Sunt enim eadem apud omnes. quarum primum no- ta sunt, nomina ipsa, atque verba. res etiam naturā significant, non positione. Sunt enim eadē apud omnes, & sunt illæ simulachra, aut similitudines conceptionum animi.

Ex his planē colligitur quod cum nomina. & verba, sensa animi xime vo- ces signi- ficent. explicent, & res significant potissimū verò sunt eo destinata, ut men- tem interpretentur, deinde ut res significant, quas nominant, voces primum vocari notas sensorum animi non rerum. huc enim ut dixi maxime spectant.

Secundo hinc constat inanes esse illas quæstiones quas tractant sophista

perihermias Aristotelis.

9

sophista, utrum voces significant concepta animorum, & si conce- prius significant utrum illos significant natura an positione. Postre- mo utrum prius significant cōceptus quam res. nam (ut ostendimus) voces non significant conceptus. sed interpretantur, atque explicant cogitationes animorum, significant autem res.

Tertio passiones animi appellat hoc loco Arist. sensa animorum, aut mentem, conceptus vulgo vocamus. quoniam ut idem scribit lib. 2. q. 1. de anima. anima ipsa cognoscendo quodammodo patitur. Sed Passiones de ea re dicuntur est a nobis prius. Has verò cogitationes animi, Divus animi. Thomas. Verba mētis vocat, quoniam anima ipsa cum intelligit, & Verba cognoscit quodammodo loquitur, quare ipsa cogitatio verbum hanc ra- mētis. tione appellatur, sed mentis, ut distinguatur a vocali verbo. Istud ve- Vtrū ver- ro verbum mentis ego sane crediderim, nullo pacto differre ab actu bum men- intelligendi, seu cogniti. ne ipsa, sed prorsus idem esse arbitror. nam tis diffe- rat ab a- quæ a quibusdam hoc loco ingenti quadam subtilitate disputantur, de- tu intel- verbo mentis mihi nulla ratione probari possunt. ligendi.

Est autem quemadmodum in anima aliquando quidem intel- lectus sine verò vel falso, aliquando autem cui iam necesse est ho- rum alterum inesse. Siceriam in voce, circa cōpositionem enim, & diuisionem est verum vel falsum.

Quoniam verum, & falsum inquirimus necessarium est prius di- cere in quo sit verum, & falsum, ut cognito loco verum, atque fal- so disce- rum facilius cognoscamus. atque ideo in præsentia veri & falsi men- rationem facit, quod in enuntiatione ipsa existere ait Arist. quæ com- positio, aut diuisio, vocatur, non autem in nomine, aut verbo, quæ vo- ces simplices sunt, atque etiam partes enuntiationis.

Proponit ergo Arist. duo genera vocū, quædam enim voces sunt in quibus, neque verum est, neque falsum aliæ sunt in quibus existit verum, aut falsum. hoc probat argumento à simili. Voces enim con- ceptionibus similes sunt, seruiūt enim illis explicandis, quoniam oratio est interpres animi, sed cōceptus quidam est sine verò, aut falso. Hu- iusmodi est simplex conceptus verbi gratia conceptio hominis, aut equi, aut similitum. alius verò est conceptus in quo verum, aut falsum

D existit

Quæ quæ- stiones hoc loco sint superna- canæ.

1
2
3
Passiones animi.
Verba
Vtrū ver-
bum men-
tis diffe-
rat ab a-
ctu intel-
ligendi.

Cur deve-
rò & fal-
so disce-
rat.
In quo sit
verū &
falsum.
Duo vo-
ces gene-
ra.
Argumē-
to à simi-
li hoc col-
ligit.

Commentarius in librum

*In quibz
vocibz ve
rum sit.* existit. ergo eodem modo cōtingit in voce. erunt ergo quadam voces
sine vero vel falso, alia cum vero, aut falso simplices voces, neque ve-
re, neque falsæ sunt. in cōiunctis verò est verū aut falsum. hoc probat
quoniam verū, aut falsum est in compositione, aut diuisione. Nam si
recte cōponas verum inest in compositione ut cum dicimus, homo est
animal, si prauè componas falsum inest. ut si album componas cum
athyope, & dicas. athyops est albus.

Rursum si diuidas ut natura postulat in diuisione verum erit, ut
si album ab athyope diuidas, si contra naturam diuidas, falsum erit in
diuisione ut si album diuidas à cigno, & dicas cignus non est albus.
Quare in compositione, atque diuisione, est verum, & falsum ut ait
Arist. non in simplicibus vocibus.

Cōpositio. Compositionem verò vocat hoc loco affirmationē nam in eadem
Diuisio. vnum cum altero componimus. Diuisionem autem negationem. nā
cū negamus vñū separamus ab altero, hoc idē Arist. insinuat in diui-
sione predicamentorū cū ait. Videtur autē omnis affirmatio, aut nega-
tio vera esse vel falsa, eorū autē, quæ secundū nullā cōplexionē dicun-
tur, nullum, neq; verū, neq; falsum est ut homo, albū, currit, vincit.

Nomina igitur ipsa, & verba cōsimilia sunt sine compositione
aut diuisione intellectui ut homo vel album quando non additur
aliquid. neque enim adhuc verum aut falsum est. Signum autem
huius est, etenim hirco ceruus significat quidem aliquid. Sed quod
nondum est verum, aut falsum si non addatur esse vel nō esse sim-
pliciter vel secundum tempus.

Exemplo Docuit paulo superius Arist. vocum quasdam esse veras vel fal-
sas, quasdam autem neque veras, neque falsas esse. monstrat iam ex-
emplo, quænam sint huiusmodi voces. nomen ergo, atque verbum,
monstrat. neque verum, neque falsum significant, quia nomen, & verbum est,
hoc constat quoniam homo vel album, neque verum dicunt, neque
falsum si per se sumantur, ut plane constat.

Pro verbo Vtitur presenti loco Arist. pro nomine voce ista. homo, pro ver-
bo autē isto vocabulo album, nō quod illud reuera verbum sit. Sed quo-
niam habet peculiare quoddam verbi, nam ut verbum de nomine di-
citur

perihermānias Aristotelis.

10

citur ut disputat, de homine. nomen verò nō predicatur de verbo. est
enim verbum semper nota eorū quæ de altero predicantur, ut eorū quæ
in subiecto sunt, vel de subiecto dicuntur. cap. de verbo. ita quoq; albū
de substantia predicatur ut homo est albū. substantia verò de albo non
dicitur. quare nihil mirū est si Arist. vsus sit, albo, loco verbi. eadem
quoq; rem demonstrat Arist. argumēto sumpto à maiori hoc pacto. Si
quod nomē per se verū, aut falsum significaret, maxime nomē cōposi-
tum. Sed id nō significat verū aut falsum ergo nullū. discursus est le-
gitimus, & maior aperta. minor probatur. nam hirco ceruus cōpositū
nomē est, ex hirco & ceruo. atqui nō significat verū, neq; falsum. nā
qui hirco ceruū dicit, neque verū, neq; falsum dicit, nisi addatur esse,
aut nō esse, ut hirco ceruus est. hirco ceruus nō est. Simpliciter vel se-
cundū tēpus. Nam tunc tēporis verū vel falsum significabit. sed iam
compositio, aut diuisio est non nomen tantum aut verbum.

Sed obijciat quispiam in verbo esse verū vel falsum, nam cū dico.
curro, aut disputo. Verum aut falsum dico. at curro, & disputo verba
sunt. sed dicendum quod curro, & disputo sunt verba. sed cōpositionē
significat, aut diuisionē. quoniam verbum est. potestare ibi existit, & no-
men, atque verbum iuncta sunt cum dicimus curro disputo.

Si quæras quid significet Arist. cum ait, simpliciter vel secundū tē-
pus, is locus duobus sane modis enarrari potest. Primum quidem esse
vel nō esse simpliciter, hoc est nulla adiectione tēporis. Secundum tem-
pus, adiecta, aliqua tēporis præfinitione. ut est hodie, fuit heri, erit an-
no proximo. aut simpliciter esse. l. nō esse significat presens tēpus. hoc
enim philosophus in sermone de verbo tēpus simpliciter vocat. futu-
rū, & præteritū secundum tēpus, quia hæc tēpus presens circūstāt. &
hæc interpretatio mihi magis probatur. Sed quia Arist. inquit verū,
& falsum esse in cōpositione, & diuisione animaduertendū est. quod
verū, & falsum existit in rebus, in vocibus, seu enūtiatione vocali, &
in aīo, hoc est, in intellectu. res enim vera dicitur. l. falsa. Itē etiā enūtia-
tio, & postremo cōceptus ipse in aīo potissimū existit verū. & fal-
sum. hoc significat Arist. cū inquit. Quod quæadmodū est intellectus
sine verò & falso, aliquādo cum verò, & falso, sic contingit in voce.

Dij Ratio

Argumē-
to sumpto
à maiori
re phat.

Simplici-
ter vel se-
cundū tē-

pus.
Obiectio.
Soluitur.

Quid sit
simplici-
ter vel se-
cundū tē-
pus.

1
2

Quo pa-
cto in com-
positione
& diui-
sione ve-
rū vel fal-
sum insit.

Commentarius in librum

Ratio est quoniam verum in compositione, & diuisione potissimum existit. hanc autem mens facit. quare in mente maxime existit verum, & falsum. Deinde in enuntiatione. quæ vera est aut falsa, ab eo quod res est vel non est. Postremo in ipsis rebus, quæ veræ, aut falsæ dicuntur quoniam efficiunt, ut sit enuntiatio vera, aut falsa. Postremo Hirco ceruus cuius mentionem facit hoc loco Arist. autore Plinio, lib. viij. animal est. quod circa phasidem amnem scandi nauis insule nascitur prominentem barbam habet more hircorum cum in reliquis præter villos armi non sit ceruo ab similis.

Argumentum capitis de nomine.

Pollicitus fuerat Aristoteles initio proximi capitis, inter cetera, dicturum esse se quid nomen sit. iam resoluit fidem. nam nominis naturam explanat adducta in mediū eius definitione, quam veram esse demonstrat à dissimilitudine verbi, atque orationis. Sed quoniam enuntiatio non solum ex nomine finito, & recto, sed etiam ex infinito, atque obliquo efficitur. definit nomen infinitum, & casus nominum.

Caput de nomine.

Nomen igitur est vox significatiua, secundum placitum sine tempore, cuius nulla pars est significatiua separata.

Hæc quidem nominis descriptio est, non definitio, quod eisdem rationibus convincitur, quibus vsi sumus in commentarijs nostris in quinque voces Porphyrij, ut demonstraremus quinque illas voces non explicari definitione à Porphyrio. sed solum describi. quam obrem per uacaneum est præsentis loco de hac re easdem inquirere rationes.

In hac igitur nominis descriptione, atque etiam in definitione verbi, & orationis, vox collocatur, non quidem ut genus, sed potius ut materia. nomina enim, & verba tamquam in materia in voce sunt, atque ex eadem efficiuntur vox verò à sono differt. Sonus enim voce amplior est atque communior. nam sonus cum efficiatur ex collisione duorum

perihermænas Aristotelis.

II

rum corporum durorum referente Arist. lib. ij. de anima tam animatis, quam inanimatis rebus inesse potest. vox verò solum efficitur, atque ortum habet, ab his quæ anima prædita sunt. quam obrem aeris collisi sonus quidam est. Vox autem minime, nisi poetico more, ab inanimatis ad animata translationem faciamus, quod faciunt sapenumero poetæ, atque interdum non sine gratia, & venustate.

Emititur vox cum aer ex pulmone trahitur, atque is ipse thorace, Ratio for aut pectore comprimitur, & in asperam arteriam incurrit, & sonum mandu ibidem edit, lingua deinde, labia, atque dentes, quæ sunt ad vocem formam. mādā instrumenta cōcessa à natura vocem distinguunt, atque illam articulatam reddunt & sermonem efficiunt. Nam linguæ, palato, & labijs litteras, & syllabas debemus, pulmōni verò aerem ex quo vox efficitur. Ipsa verò aspera arteria in causa est cur vox aut acuta, aut grauis existat, ex ea siquidem vocum differentie gignuntur. ergo non temere Arist. in descriptione nominis vocem collocat, atque etiam in verbi, & orationis finitione.

Adiecit deinde significatiua, ut eo vocabulo à ratione nominis significatiua excluderet eas voces, quæ nihil prorsus significant. illæ enim voces tina. nomina non sunt, ut blēctiri. Scindapsus. huius rei ea ratio est quoniam vocibus pro rebus utimur, & voces homini concessæ sunt, ut enuntiemus quæ in à nimio existunt. quod non efficiamus vocibus illis quæ nihil prorsus significant.

Tertio adiectum est ad placitum, hoc est positione, aut collocatio. ne, siue ex institutione hominum. Omnia enim nomina ex hominum positione rem significant hac eadem parte definitionis, nomina, & verba differunt à vocibus brutorum. nam licet huiusmodi voces significant, catis enim verbi gratia ubi ad latrat ignoro eius videtur aduenire significare nullo modo ex hominum institutione, quod vocat ad placitum, sed natura potius significant atque ideo nomina non sunt. Voces brutorum à nomine differunt autem hæ voces à nomine triplici ratione primo quidem quoniam nomina, ut monstratum est positione significant. Voces autem brutorum naturā. deinde nomina, & verba enuntiant animi concepta. Voces tamen brutorum duntaxat affectionem quandam ex-

D ij pri-

Commentarius in librum

Articula primunt. *Postremo* nomen, & verbum literatae voces sunt, quas articulas passim vocant, quod ut humanum corpus quibusdam articulis, aut membris constat ita quoque ipsa nomina, atque verba literis esse etiam sint. at voces brutorum licet affectus exprimant, nempe iucundum, atque triste, illiteratae sunt. nullo enim pacto scribi possunt nisi metaphorice. Poeta enim interdum nomina, & verba excogitant, quibus huiusmodi voces brutorum explanent, quod in alijs quoque sonorum differentijs explicandis efficiunt. quare non temere definitioni nominis, ea vox adiecta est, ut dicatur ad placitum significare.

Sine tempore. Dicitur etiam sine tempore, quo vocabulo. nomen a verbo differt. conueniunt enim prioribus partibus definitionis. nam nomen, & verbum, ut ostendi, voces sunt. & significant quidem, atque utraque ad placitum, seu ex hominum institutione, verum nomen sine tempore significat, verbum vero cum tempore.

Quid sit cum tempore. Quid sit cum tempore, quod ut intelligamus animaduertendum est aliud esse significare tempus, aliud significare cum tempore. Significant tempus, quae praeter ipsum tempus, nihil amplius significant. Cum tempore vero significant illae voces, quae actionem, aut passionem declarant, & tempus, in quo illa fit. nomen ergo nihil prohibet significare tempus. nam dies, mensis, annus nomina sunt, & tempus (ut apparet) significant, & praeter tempus nihil amplius, cum tempore vero minime significant nomina, quoniam nihil prorsus significant simul, cum aliqua temporis differentia at verbum, ut curro, cum tempore significat. quoniam actionem declarat, quae tempore presenti fit. currebat actionem exactam. curret actionem quae fiet. differt ergo ista voce nomen a verbo.

Nomina si tempus significat. Prohibet significare tempus. nam dies, mensis, annus nomina sunt, & tempus (ut apparet) significant, & praeter tempus nihil amplius, cum tempore vero minime significant nomina, quoniam nihil prorsus significant simul, cum aliqua temporis differentia at verbum, ut curro, cum tempore significat. quoniam actionem declarat, quae tempore presenti fit. currebat actionem exactam. curret actionem quae fiet. differt ergo ista voce nomen a verbo.

Nulla pars significatiua separata. Postremo adiecta est definitioni, cuius nulla pars significatiua est separata ad differentiam orationis, atque enuntiationis. nam oratio nis, & enuntiationis pars aliqua separata, atque abiuncta ab oratione, aut enuntiatione potest quidem significare, ut curro, quod est pars huius enuntiationis, ego curro. nulla vero pars nominis abiuncta ab ipso nomine significat, ut est pars nominis. nam in nomine armis potens, potens, si accipiat ut est eius nominis pars nihil prorsus significat verum ut pars est huius orationis armis potens non dubium est, quin significet

perihermēnias Aristotelis.

12

significet aliquid, quod plano intelligi potest ex his, quae a nobis dicta sunt in commentario eius loci, in quo Aristoteles de complexis, atque incomplexis differit in categorijs. partes enim nominis compositi, quae ratione partes nominis sunt a syllabis nihil differunt, quare quod perinet ad significationem de illis iudicium ferendum est, perinde, atque de syllabis. at orationis partes etiam, ut sunt partes orationis aliquid quidem significant.

Illud tamen interest inter partes simplicis nominis, & compositi, quod partes simplicis nominis, neque significant quidpiam separatam, neque significare quidpiam videntur. partes vero nominis compositi, tamen si nihil prorsus significant, aliquid quidem videntur significare. atque id propter dictionem, non autem rei quae significatur causa, earum vocum quas Aristoteles collocat in definitione nominis quasdam explanat, eas inquam, quae necessariae explicatu erant, & non difficile poterant intelligi. praetermittit autem illas voces quae difficiliore habent explicatus. huiusmodi est, quod nomen sit vox. nam peculiaris disputatio de voce ad philosophiam pertinet, & difficile explanari potest. explanat autem tres illas voces, quod inquam nomen vox sit, & quod eius nulla pars separata significet & quod ad placitum. secundam partem his verbis.

In nomine enim quod est equiferus, ferus per se nihil significat, quemadmodum in oratione, quae est equus ferus.

Et sumit Aristoteles argumentum a maiori. Si enim partes nominis compositi, quae maxime videntur separatam ab ipso nomine aliquid significare nihil prorsus significant. multo minus significabunt partes simplicis nominis abiunctae ab ipso nomine. assignat tamen discrimen philosophus inter partes compositi nominis, atque simplicis, quod partes simplicis nominis, neque quidpiam significant abiunctae ab ipso nomine, neque quidpiam videntur significare. partes vero compositi nominis tamen si nihil significant, videntur tamen separatam ab ipso nomine aliquid significare. adhibet exemplum, equiferus, cuius illa pars ferus videtur aliquid significare, ut pars est compositi nominis nihil tamen significat, hoc Aristoteles ita refert.

Commentarius in librum

At verò non quemadmodum in simplicibus nominibus, sic se habet etiam in compositis, in illis enim nullo modo pars significativa est. in his autem vult quidē sed nihil significat separata, vñ in eo quod est equiferus, ferus.

Subiungit deinde Aristot.

Secundum placitum verò, quoniam naturaliter nomē nullum est sed quando fit nota.

Quibus verbis duo innuit vñ est quod nomina significant. alterum verò, quod significant secundum placitum, hoc est ex institutione hominum, & nullo pacto secundum naturam. Priorem partem significat cum inquit, sed quādo fit nota, est enim nomen quando est nota, hoc est quando rem quāpiam significat. nam quā vox nota non est, id est nihil significat, ea quidem nomen esse non potest vt scindapsus, ratio huius est. quoniam nomen oportet subiectum esse in enuntiatione, atqui nomen expers significatus non potest esse subiectum, cum nihil illi subiectum sit ergo neque nomen esse potest. nam cum scindapsus subiectum est in hac enuntiatione. Scindapsus est vox, tunc quidem nota est aut signum. alteram partem definitionis illis verbis innuit. Secundum placitū verò, quoniam naturaliter nullum nomē est.

Itaque omne nomen oportet significare ad placitum, hoc est ex institutione hominum vel consensu, ratio est quoniam natura nullum nomen est. hoc ipsum demonstrat Arist. cum ait.

Nam designant, & illiterati soni, vt ferarum, quorum nullus est nomen.

Voces inquit, quā litteris non constat, vt mugitus boum, & hynitus equorum, latratus canum proculdubio rem quāpiam significant, vt dictum est a nobis alio loco, at qui nomina non sunt, vñam tantum ob causam quod natura significat, non autem ex hominum consensu, aut institutione. quare oportet vt nomen ad placitum significet, quod in eius definitione dictum est.

Non homo verò non est nomen, at verò neque positum est nomen, quo illud oporteat appellare, nam neque oratio, neque negatio est, sed fit nomen infinitum quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est.

perihiermanias Aristotelis.

13

Nominis infiniti mentionem facit, quoniam eo plurimum vñ debuit in constitutione oppositionis, docet autem illud nomen simpliciter appellari non debere, tamen si vñ uersa nominis finitio, quā est a nobis explicata paulo superius illi accommodetur. est enim vox significans ex institutione, sine tempore, cuius nulla pars separatim significat. est etiam subiectum enuntiationis, quod est nominum peculiare cum dicimus nō homo currit. nomen tamen simpliciter nō est, quoniam rem nullam definitam significat, quod est nominis maxime peculiare.

Respondet tamen Arist. objectioni posset rogare quispiam si nomen non est, quo pacto illud appellare debeamus ille ait. nullum nomen huic vocabulo positum esse ab antiquis philosophis. nam nec oratio est, cum non efficiatur pluribus vocibus, quarum singula separatim quidpiam significant. neque negatio est, hoc est enuntiatio negatiua cum non efficiatur nomine, atque verbo, quod est enuntiationis proprium, sed vocetur inquit Arist. nomen infinitum. constat enim nomine, & negatione, rationem huius rei reddit Arist. quoniam in quolibet est, & quod est, & quod nō est. non homo enim verbi gratia, tam significat ea quā existunt, quam quā nusquam sunt. nam equus non homo dicitur, atque etiam hypocentaurus.

Catonis autem, vel catoni, & quaecunque talia sunt non sunt nomina, sed casus nominum.

Sicut ex nomine infinito interdum fit oratio, ita quoque ex casibus nominum constat aliquando, quā obrem operapretium fuit casus nominum explicare. Stoici philosophi, quorum sententiam grammatici sequuntur casus nominum inter nomina reuulerunt, existimantes veram nominum subire rationem illo argumento quoniam si quid obstarat cur non essent nomina, illud esset maxime quod ab alio caderent, atqui hoc nihil impedit, nam alioqui nomina recta non essent nomina nam ab alio cadunt, tamen si recte cadant, dicuntur enim nominandi casus. hac autem reuera nomina sunt ergo & reliqui nominū casus nomina quidem sunt. accedit ad hoc, quod casus nominū significatione conueniunt, cum recto, & eisdem assignata inest no-

E minis

Cur meminerit nominis infiniti.

Nomini huic non est nomē positum. Non est oratio. Neq; negatio.

De casibus nominū. Vñ casus nominū sunt nomina. Prā rō. Secunda.

minis definitio postremo casus nominum iuncti plerisque verbis per
Aristotelem factam orationem efficiunt. Verum Arist. sententiam stoicorum hoc
loco reprehendit, cum inquit casus nominum non esse nomina, ratio-
nes enim stoicorum, quæ sunt à nobis explicata paulo superius solum
conuincunt non procul abesse nominum casus à natura nominum,
quod nos libenter fatemur. atqui reuera nomina non sunt. Cuius rei
rationem reddit Arist. his verbis.

Ratio autem eius in aliis quidem eadem est, sed differt, quoniam
cum est vel fuit, vel erat adiunctum, neque verum, neque falsum
est, nomen verò semper, ut Catonis est vel non est, nondum enim
aliquid verum dicit, aut falsum.

Ratio ergo quam adducit Arist. cur casus nominum nomina non
sint, ea est quia nomen adiunctum verbo, est, fuit vel erit significat
verum vel falsum, ut homo currit, vincit, at verò si casus iungatur
verbo est aut fuit, aut erit, neque verum, neque falsum fit. nam qui di-
cit Cato est, vel fuit, vel erit, neque verum dicit neque falsum: nisi
quidpiam addatur, ut Cato est liber, aut sententia, casus ergo no-
minum non sunt nomina, sed casus tantum nominum, dicit Arist.

Est fuit
erit. est fuit vel erit. quoniam dubium non est, casus nominum iunctos
alijs verbis verum aut falsum significare. ut cum dico penitet me, sed
hoc non satis est, ut nomina sint.

Ne tamen omnino differre quis putet casus nominum à nomine
paucis admonet Arist. quid habeant casus nominum commune cum
nomine dicens, cetera omnia habere communia cum nomine. ut ex
nominis finitione aperte colligitur. nam casus, vox est ex institutio-
ne significans sine tempore, cuius nulla pars quidpiam significat se-
parata, illud tamen diuersum habet quod dictum est. quare nomi-
nis finitionem hoc modo conficiemus ex Arist. sententia si velimus.
nomen est vox significans ad placitum sine tempore definitum ali-
quid. & cum est aut non est facit enuntiationem cuius nihil signifi-
cat separatim.

Argu-

Argumentum capitis de verbo.

Presenti capite verbum explanat Arist. quoniam ad enuntiatio-
nem pertinet. quoniam verò enuntiatio tam ex verbo finito fit
quam ex infinito, tam ex verbo quam ex casu verbi, verbum infiniti-
um & casus verbi etiam explanat.

Caput de verbo.

Verbum autem est quod consignificat tempus, cuius nulla pars
significat ad extra & est semper eorum quæ de altero prædi-
cantur nota.

Explanato nomine verbum cōsequitur, quod in enuntiatione poste-
rius nomine est cum nomina iungat aut vicem habeat prædicati.
In verbi definitione voces quasdam non expressit Arist. quibus cō-
uenit nomen cum verbo: nempe illas, vox significans ad placitum, ratio
est quoniam illa facile intelligi possunt: & sunt in sermone de nomine
explicata. illam autem vocem, cuius nulla pars significat extra hoc
est separata à verbo, verbi finitioni adiecit, tamen si in nominis fi-
nitione collocata esset ut eadem verbum ab oratione destingeretur.
quod maximam habet affinitatem cum oratione.

Explanat autem Arist. eas voces quæ collocantur in verbi defini-
tione: primum tamen omnium docet verbum consignificare tempus
inductione, aut exemplo, cum inquit.

Dico verò quoniam cōsignificat tempus, ut cursus quidem non
men est currit autem verbum, consignificat enim nunc esse.

In sermone de nomine diximus quid sit cōsignificare tempus. & rur-
sus significare tempus qua ratione differat ab eo quod est consignifica-
re tempus: ista ergo parte definitionis nomen à verbo differt, nam no-
men non significat cum tempore ut cursus, sed rem tantum signifi-
cat, verbum autem cōsignificat tempus: ut currit, nam significat actio-
nem presenti tempore fieri, ut plane constat. verbum enim præter
actionem vel passionem significat aliquam temporis differentiam
in qua actio aut passio efficitur, quoniam verò hæc verba adiectina,

Ej potiss

Cur ver-
bi statim
post no-
men.

Quam ob
rem præ-
termisse-
rit quæ-
dā voces.

Quam vo-
cem pri-
mum ex-
planet.

Consigni-
ficat tem-
pus.

Verba ad
iectina.

potissimum actionem vel passionem significant, consequitur deinde aliqua differentia temporis verbum inquit. Arist. co significare tempus aut significare cum tempore. explicat deinde illam partem definitionis & est semper eorum quae de altero dicuntur nota. quem locum multi ex naotericis enarratoribus Aristotelis perperam sunt interpretati. aiunt enim Aristotelem his verbis dicere, ipsum verbum perpetuo vinculum esse praedicati & subiecti. siue id actione eueniat, siue potestate. Sed hoc ex Aristotelis verbis nullo modo colligi potest. Si quidem verbum notam esse, non est verbum esse vinculum, sed potius ipsum verbum signum esse, aut significare. His ergo verbis innuit Arist. quid verbum significet praesertim adiectiuum: atque ait verbum semper significare ea quae de alijs dicuntur. nam verbum huiusmodi aut actionem significat, aut passionem, actio vero & passio accidentia sunt, at accidentia praedicatur de substantia, non contra ergo verbum significat ea quae de alio praedicatur, atque ex consequenti in propositione verbum quia verbum est, praedicatur esse potest, subiectum minime. ut cum dicimus Socrates philosophatur, Plato audit. Arist. scribit. dixi, ut verbum est hoc est copula & iungit extrema, nam quae ratione nomen est nihil verat subiectum esse. quoniam vero verbum dixit significare quae de alio dicuntur, quo pacto id contingat docet Arist. cum ait. ut eorum quae in subiecto sunt vel de subiecto dicuntur. Saepenumero enim verbum accidens aliquod significat, & in subiecto est. hoc accidit. quando subiectum substantia est. ut cum ita loquimur. homo currit. nam verbum currit in subiecto est. quoniam omne accidens est in subiecto. interdum vero significat aliquid quod de subiecto praedicatur. hoc est nomine & ratione dicitur. ut ago. nam sub se multa habet de quibus praedicatur nomine & ratione. Verbum autem significare & actionem significare vel passionem, Arist. coepit a Platone ex dialogo qui sophista inscribitur. Ita enim ait Plato. est enina duplex genus earum declarationum quae circa substantiam vocae sunt. the. quo pacto hoc. alterum nomina vocatur, alterum verba. the. dic utrunque. hoc. declarationem qua gestiones significantur, verbum vocamus. signum autem ipsis impositum, quae suscipiunt gestiones

gestiones illas. nomen. haec Plato. qui actiones vel passiones, gestiones vocat. & verbum inquit gestiones significare. & signum appellat. ut Arist. notam.

Non currit vero & non laborat verbum non dico co significat. etenim tempus & semper de aliquo est. differentia autem huic nomen non est positum, sed sit infinitum verbum. quoniam similiter in quolibet est & quod est, & quod non est.

Quam obrem Arist. verbi infiniti mentionem faciat dictum est a Cur Arist. nobis cum de nomine disputaremus. Vocat autem infinitum verbum illud quod negatione constat, & verbo finito. ut non currit. non laborat. ista vero negatio non additur temporis differentia. sed actioni aut passioni quam significat verbum.

Inquit ergo Arist. huic differentiae verborum, non currit. non laborat, ab antiquis philosophis non fuisse positum aliquod nomen. nam neque oratio est: cum vni tantum voci respondeat. & plura diuersa in non est. nullo modo significet. neque negatio est. siquidem oratio non est. quae est enuntiationis genus: quae in affirmationem & negationem diuiditur, neque verbum esse potest: quoniam omne verbum significat definitam aliquam actionem vel passionem. ut inductione consistere poterit. at haec & similia, nihil definitum significant, si quidem non currit & non laborat tam significat quod est. quam quod non est. nam quod est & sedet, non currit. & quod nusquam est, non currit. atque ob ea rem, inquit Arist. appelletur verbum infinitum. sicut nomen infinitum vocatur est. Quamquam autem ratione iam a nobis reddita verbum infinitum, non sit verbum, multa habet communia cum verbo, praesertim vero quod tempus co significat. ut non currit praesens. non currebat praeteritum. deinde est nota eorum quae de altero dicuntur, hoc enim est quod ait. & semper de aliquo est. nam non currit, licet neget actionem verbi, currit. cetera asserit.

Ratio autem loquendi, quae in praesentia Arist. videtur cum inquit, sed sit infinitum verbum per se satis est ad ostendendum inuicem fuisse cum huius vocabuli. quo nomine reprehendi non debet, sed laudari potius, quod disciplinam locupletarit, nouis excogitatis vocibus.

E ij Ut enim

Laude di ut enim Cicero. lib. iij. de finibus. inquit in omni arte cuius usus vul-
gnus est gavis, communis que non fit multam nouitatem nominum esse oportet,
qui disci parienda que sunt, atque imponenda nouis vocibus nomina: quod qui
plinā lo- dem nemo mediocriter doctus mirabitur, cum earum rerum vocabu-
cupletat. la constitui debeant, quæ in vnaquaque arte versantur.

Cicero. Similiter autem currit & currebat verbum non est sed casus ver-
bi. differt autem à verbo, quod hoc quidem consignificat præsens
tempus, illa verò quæ circa sunt.

Casus ver- Assignat Arist. discrimen inter verba, verborumque casus quos
bi. non omnino verba putat, quemadmodum neque casus nominum no-
mina. inquit ergo casus verborum simpliciter atque omnino verba non
esse huius rei illam rationem reddit, quoniam verbum consignificat
præsens tempus: ut curro, disputo: casus autem verbi tempus consi-
gnificat, non tamen præsens, sed aliquam aliam temporis differentiā. prae-
ritum inquam tempus aut futurum. quam obrem hæc casus verbi po-
tius quam verba vocari debent, aut obliqua verba. Trifariam autem
fit obli- verbum obliquum fit, aut causa temporis non modi ut cucurrit, cur-
quū ver- rer, denique omnia tempora indicatiui modi excepto præsenti. aut
bum. causa modi, non temporis. huiusmodi sunt præsentia tempora cetero-
rum modorum. aut causa vtriusque modi inquam & temporis ve-
ritum inquam tempus aut futurum. quam obrem hæc casus verbi po-
tius quam verba vocari debent, aut obliqua verba. Trifariam autem
fit obli- verbum obliquum fit, aut causa temporis non modi ut cucurrit, cur-
quū ver- rer, denique omnia tempora indicatiui modi excepto præsenti. aut
bum. causa modi, non temporis. huiusmodi sunt præsentia tempora cetero-
rum modorum. aut causa vtriusque modi inquam & temporis ve-

1 tempora alia à præsenti reliquorum modorum ab indicatiuo. omnium
2 autem postrema ista genera maxime obliqua sunt, nam & à præsenti
3 tempore excidunt & enuntiationem iuncta nominibus facere non
possunt. quod non inest ulli aliarum differentiarum. nam exactum
& futurum indicatiui modi ob eam tantum causam verba non sunt.
quod ab instanti aut præsenti tempore excidunt.

Ex his constat aperte apud Arist. tribus modis verbum usurpari.
Tribus mo- in primis verbum ille vocat. attributum aut predicatum enuntiationi-
dis verbi in qua significatione aliam inter verba refert Arist. quod nos ex-
usurpat. plicuimus cum prohemium explanaremus huius libri. verbum etiam
ab Arist. appellat illud quod consignificat tempus. cuius nulla pars significat
extra & est semper eorum quæ de altero prædicantur nota siue id
finitum sit siue infinitum siue rectum siue obliquum. postremo ver-
bum

bum vocat. quod consignificat tempus, non quoduis tamen sed præ-
sens & rectum verbum est. quia significatione verbum accipit quan-
do excludit à verbi ratione casus verborum atque etiam verba infi-
nita. atque ut ego arbitror ea potissimum causa est cur Arist. non
statim absoluerit nominis & verbi finitionem, ut inquam inueret ver-
bum atque nomen non vnum duntaxat habere intellectum, sed mul-
tos potius. nam quod est à nobis monstratum in verbo nomini etiam
optime accommodari potest. nam illud quidem perinde atque verbum
triplicem habet intelligentiam.

Ipsa autem secundum se dicta verba nomina sunt & signifi-
cant aliquid. constituit enim qui dicit intellectum & qui audit
quiescit, sed est vel non est, nondum significat. neque enim signum
est rei, esse vel non esse.

Exhibuit hætenus Arist. verbi descriptionem nunc paucis docet
quo pacto verba se habeant ad verum & falsum significandū. admo-
nuit enim in prohemio nomina & verba similia esse illis animi conce-
ptionibus in quibus neque verum neque falsum inest. quod cum verum
esse ostenderit de nomine differens proximo capite, idem quoque do-
cet inesse verbo, cum inquit ipsa autem secundum se dicta &c.

Verba igitur si per se sumantur, hoc est sola & non reperiuntur
nominibus coniuncta, sed seorsum accipiuntur, non solum verum aut
falsum non significant cum orationes non sint, sed neque omnino
verba censerī debent, sed nomina potius. probat hoc Arist. dupli-
ci argumento, vno quidem sumpro ex vi nominis, quod ita colligitur:
nominis proprium est rem quāpiam sine tempore significare, ver-
bum per se sumptum, hoc est ubi non coheret cum nomine rem quam
piam sine tempore significat: ut currit, vincit. significat enim actio-
nem vel passionem ergo nomen potius quam verbum est. hoc est enim
quod ait Arist. significant aliquid.

Deinde, duo nomen præstat, primum quidem is qui dicit constituit
intellectum. hoc est qui loquitur imprimit animo intelligentiam & ratio.
nomine audio quiescit qui audit, neque quidpiam requirit amplius.
hoc exemplo constat, nam si quispiam roget, quis illa est alius verò

Et iij respon

Cur non
statim ab-
soluerit
Arist. fi-
nitionem
verbi.

Ad verbo
& falsū
quæ ratio
ne se ha-
beant no-
mina &
verba.
optima expositio

respondeat imperator verbi gratia qui nomen protulit, intelligentiam imprimi & quiescit qui audit. Sed utrunque inest verbis cum per se sumuntur. hoc est sola sunt, ergo nomina sunt non verba. minor huius syllogismi probatur. nam si quispiam suspensus animo, quod putet multis curis occupatum roget quid potissimum Socrates agat. Respondet autem qui rogatur disputat, conquiescit. statim rogantis animus, atque subsistit. Ergo verba si per se id est sola sumantur, nomina censes sunt, cum aliquid significant, non autem esse vel non esse. cum enim ita existit verbum ut dictum est non est signum rei esse vel non esse. hoc est nullo pacto significat rem aut esse aut non esse. quod si verum est, neque affirmationes sunt neque negationes, atque ex consequenti neque verum neque falsum significant.

Neque si ipsum est purum dixeris. ipsum enim nihil est, significat autem quandam compositionem quam sine compositis non est intelligere.

Argumēto sumpto a maiori re probat Arist. Hoc loco sumit Arist. argumētum a maiori ut probet verba si per se sumantur nomina potius quam verba esse. & neque verum neque falsum significare. nam si generalissimum verbum & in quod cetera omnia verba resolvuntur, neque significat esse neque non esse, multo minus hoc reliquis verbis inest, atqui verbum est purum: hoc est per se atque solum nihil prorsus est: id est neque esse significat, neque non esse nisi aliquid aliud addiderimus. per se autem verbum est, duntaxat significat quādam compositionem subiecti cum predicato aut a tributo quam si extrema adimamus intelligere nullo pacto valebimus. Est enim verbum, est, vinculum extremorum. ut cum ita dicimus, Socrates est albus, aut homo, quam obrem recte a nobis saepe numero dictum est opinione Aristotelis verbū substantivum non esse partem enuntiationis sed duntaxat partium ipsarum vinculum.

Verbū est quid significet.

Verbum substantivum non est pars enuntiationis. Argumētum capitis de oratione atque enuntiatione.

Presenti capite Arist. studet definire enuntiationem atque etiam eius partes explanata iam nominis atque verbi natura.

Caput

Caput de oratione atque enuntiatione.

Ratio autem est vox significatiua cuius partium aliquid significatiuum est separatim, ut dictio, sed non ut affirmatio vel negatio.

Acturus est Arist. ut diximus potissimum de enuntiatione sed quoniam oratio est genus enuntiationis & cognitio generis opem adfert ad comparandam formarum cognitionem antequam enuntiationem explanet orationem nobis explicat. est enim enuntiatio, aliqua oratio. ut idem autor est paulo inferius. sensus ergo finitionis quā orationi Arist. adhibet, is est. non ita contingit in oratione quemadmodum in nomine atque verbo. istorum enim nulla pars separata quidpiam significat, nihil autem prohibet partem aliquam orationis abiunctam & separatam ab ipsa oratione, significare. huic autem de finitioni non adiecit Arist. eam vocem ex institutione quoniam ex de Cur non ait ex institutione. explicatur ab Aristotele paulo inferius contra Platonem. atque etiam ut Magentinus admonuit ex institutione orationē significare colligi potest ex illis verbis huius definitionis, vox significatiua. Solum enim ea significare dicuntur quae ex institutione hominum pendent. Secunda ratio.

Ea vero parte definitionis, cuius partium aliquid significatiuum est separatim, oratio differt a nomine atque verbo quorum nulla pars si per se sumatur quidpiam significat ut monstratum est. quod autem pars orationis abiuncta ab oratione aliquid significet inde maxime constare potest, quod nomina & verba sumpta per se aliquid significant, sed contingit interdum esse partes orationis, ergo pars orationis ab oratione se iuncta aliquid significat. Cuius partium aliquid significatiuum est separatim.

Dictum tamen est in definitione orationis, aliqua pars quoniam contingit aliquādo ut orationi quaedam insint partes, quae nihil prorsus significant. id genus sunt coniunctiones, interiectiones, aduerbia. istae enim partes significant quidem at non rem quampiam ut constat. Deinde, tamen si nonnunquam conveniat ut partes aliquot orationis separatae ab oratione significant ut affirmationes & negationes, quod fit in oratione quae est una coniunctione & hypotetica vulgo

F voca-

Commentarius in librum

Ratio.

vocatur, ut partes huius orationis, Socrates docet & Plato audit, non tamen perpetuo verum est oportere ut pars orationis significet sicut affirmatio vel negatio sed satis est significare ut dictioem. hoc est ut nomen aut verbum. Si enim omnis pars orationis deberet significare ut affirmatio vel negatio, cum affirmatio & negatio orationes sint, earum quoque partes significarent ut affirmationes & negationes quare affirmatio efficeretur ex affirmationibus, & negatio ex negationibus & denique partes orationis deberet esse orationes quod est maxime absurdum. quam obrem non necesse est ut pars orationis separata ab oratione significet, ut affirmatio vel negatio sed satis est quod significet ut dictio, atque hoc est quod in definitione orationis inquit Arist. cuius partium significativum aliquid est separatim, ut dictio, sed non ut affirmatio vel negatio. primum enim est necessarium, secundum vero tamen contingere possit, necessarium sane non est.

Dico autem, ut homo, significat enim aliquid sed non quoniam est, aut non est, sed erit affirmatio aut negatio siquid addatur.

Exemplo
re demon-
strat Ari-
sto.

His verbis Arist. exemplo demonstrat verum esse quod dixerat paulo superius, necessarium esse ut pars orationis aliquid significet, licet non sit necessarium quod significet ut affirmatio aut negatio. homo enim, v.g. pars est huius orationis homo currit & significat aliquid ut constat, at vero non significat esse, aut non esse nisi illi aliquid addatur, nempe verbum. quod si neque esse significat neque non esse neque affirmatio erit neque negatio. nam omnis affirmatio significat esse, negatio vero non esse.

Sed non una hominis syllaba neque enim in se est forex. rex significat sed vox nunc est solum. in duplicibus vero significat quidem aliquid sed non secundum se quemadmodum dictum est.

Discrimē
nominis
verbi &
orationis.

Docet iam Arist. discrimē inter orationem & nomen, atque verbum. nam de verbo idem prorsus quod de nomine iudicium est, quod attinet ad hanc rem. discrimen vero illud est. quod partes orationis separatim aliquid per se significant ut ostensum est. partes vero nominis separatim si accipiantur ut partes sunt nominis, nihil prorsus significant

perihermēnias Aristotelis.

18

ficant hoc probat exemplo. nam una hominis syllaba quae pars nominis est, separata ab ipso nomine, nihil omnino significat. hoc demonstrat à maiori sumpto argumento, pars enim compositi nominis nihil significat separata si consideretur ut pars nominis, nam si rex accipitur ut pars istius nominis forex nihil sane significat per se. censetur enim perinde ac si syllaba esset, ergo idem contingit in ceteris nominibus. cum sint autem duo genera nominum, quaedam composita quae duplicia vocat Arist. alia simplicia. Arist. illud ait interesse inter utrumque nominum genus quod in nominibus compositis pars aliquid significat, licet non secundum se, hoc est qua ratione est pars nominis. sed simpliciter. ut rex, significat aliquid per se non tamen ut pars est nominis forex. sed hoc explicatum est ab Arist. in capite de nomine ut super vacaneum sit eandem rem repetere.

Sorex nomen est muris silvestris & vocalis unde illud, forex mea Sorex. me voce prodidi.

Est autem oratio, omnis quidem significativa, non sicut instrumentum, sed quemadmodum dictum est ad placitum.

Discrevit orationē Arist. à nomine & verbo docuit etiam quae sit vis eius atque natura. nunc explanat quo pacto illa significet, naturā ne an positione quod est secundum placitum. ea ergo est Arist. sententia quod oratio significat ad placitum, id est ex institutione hominum non naturā. rationem huius rei reddit cum inquit, quemadmodum dictum est. illa vero hoc modo colligitur. nomina & verba significat ad placitum ergo & oratio. antecedens notum est ex his quae diximus cum de nomine atque verbo ageremus. consequentia vero constat à minori sumpto argumento. ipsa enim oratio ex nomine & verbo constat, ergo ad placitum significat more nominis atque verbi ex quibus efficitur & constat. atque hoc est quod ait Arist. sed significat secundum placitum quemadmodum dictum est.

Quoniam vero inter veteres philosophos fuerunt qui dicerent orationem non significare positione sed naturā potius inter quos est Plato in dialogo qui cratylus inscribitur, refellit obiter eorum philosophorum sententiam cum inquit, non sicut instrumentum. Plato vero istā sententiam

F ij com-

Duo genera
nominum
& utriusque
discrimē.

Docet orationem
si
gnificare
ex institutione
tuto.
Syllogismus.

Plato ait
orationem
naturā
significare

Syllogis- comprobat hoc argumento, instrumentum potentiae naturalis constat
mus Pla- natura, vox autem est instrumentum naturalis potentiae, ergo constat
tonis. natura. quare non significat secundum placitum. discursus legitimus
est in tertio modo primae figurae, antecedens verum est ergo & conse-
quens. Primum quidem maior est aperta, nam oculi, aures & cetera
instrumenta naturalis facultatis sensu, natura constant. minor etiam
vera esse videtur, siquidem ipsa oratio videtur concessa esse nobis à
natura tanquam instrumentum quoddam quo explicaremus ea quae
existunt in animo. quare significat natura & non secundum placi-
Refelli- tum. Arist. vero tametsi falsam putat Platonis sententiam nullam
tur sentē rationem adducit qua illam refellat. sed solum inquit, non significare
ria Plato velut instrumentum. quod Plato videbatur accipere in minore propo-
nis. sitione huius syllogismi. Voces enim nobis à natura concessae sunt, &
natura constant, oratio vero ab homine fingitur dum ex nomine &
verbo efficitur, quae sunt eius partes. & ex institutione hominum rem
significant, atque ut exemplo rem explicemus, quema dmodum mo-
ueri natura, nobis concessum est. hoc aut illo modo moueri, saltu in-
quam aut quavis alia ratione. non natura nobis inest, sed pendet ex
voluntate. ita quoque vocem emittere natura nobis concessum est hoc
vero aut illo modo positione aut voluntate hominum constat. quare
significatio vocis quae per nomen aut verbum aut orationem fit non
natura nobis inest, sed ex instituto. ergo materia hoc est id in quo exi-
stunt nomen verbum atque oratio, natura suppeditat. nos formam
Argumē praestamus. Quod autem oratio positione significet, non natura inde
tū q ora- maxime constat. quod maxima est orationum varietas. alijs enim bar-
tio positio bara inest. elegans atque elaborata alijs. quidam illam carmine effi-
ne signifi ciunt, alijs prosa oratione. Verum igitur est quod ait Arist. orationem
cer, nō na nō significare velut instrumentum hoc est natura sed secundum placitum.
tura.
Alia ra- Alio etiam modo dissolui potest ratio qua Plato usus est si nege-
tio dissol- mus maiorem propositionem propositi syllogismi. omne inquam in-
uendi syl strumentum naturalis facultatis esse naturale. instrumenta enim ar-
logismi tium positione constant, seruiunt tamen facultatibus naturalibus.
Platonis. Enuntiatiua vero non omnis sed illa in qua verum vel falsum
est,

est, non autem omnibus inest, ut deprecatio oratio quidem est.
sed neque vera neque falsa, cetera igitur relinquuntur, rhetorica
enim vel poetica convenientior est eorum consideratio. enuntia-
tiua vero praesentis est speculationis.

Differit Arist. in praesentia de oratione, quoniam genus enuntia-
tionis est ut ostendimus paulo superius. cum autem oratio sub se mul-
tas formas habeat, ut monstratum est initio huius commentarii. alia
est enim deprecatiua, ut misere animi non digna ferentis. alia im-
perandi. ut estote prudentes sicut serpentes. ceteraeque formae: quarum
meminimus loco citato docet Arist. quae nam forma orationis perti-
neat ad praesentem disputationem cum ait, enuntiatiua oratio praesentis
est speculationis. huius rei ratio ita colligitur ea oratio pertinet ad
philosophos in qua est verum vel falsum, huiusmodi est enuntiatiua
oratio ergo illa est praesentis speculationis. nota est consequentia &
utraque pars antecedentis monstrata est à nobis in quaestione praem-
bula de subiecto huius libri. ceterae vero orationes quoniam neque ve-
ra neque falsae sunt, ut eodem loco ostendimus, non pertinent ad pra-
sens negocium, reijciuntur ergo à philosophia cuius munus est inqui-
rere atque docere quid verum quid falsum sit.

Sed quoniam posset quispiam rogare ad quem artificem pertineat
cetera genera orationum diluit quaestionem Arist. dicens. illa specta-
re ad rhetores vel poetas, ratio est, quoniam ut diximus initio huius
commentarii, reliqua genera orationum seruiunt exprimendis affecti-
bus animorum atque poetae atque etiam oratores aut prodesse volūt
aut delectare, aut simul idonea & iocunda dicere vitae. sunt enim id
genus scriptoribus perquam familiaria, atque maxime accommodata.

Est autem una prima oratio enuntiatiua, affirmatio, deinde ne-
gatio aliae vero omnes coniunctione una

Explanauit haec Arist. docuit orationem, quae est genus enun-
tiationis deinde quae forma orationis ad philosophos pertineret, de
qua sit in praesentia differendum. ceteras deinde formas orationis
suis artificibus concessit. Iam de enuntiatiua oratione disputat, atque
eius diuisionem aggreditur. his autem verbis studio breuitatis Arist.

F ij simul

Forma o-
rationis.

Quae ora-
tio huc
spectet.

Diluit ob-
iectionem
Arist.

una enuntia-
tio, aliae
topicae

Simul & simul complexus est duas formas diuidendi: quod non semel facere conplectitur. fuit. nam ut cetera taceam in categorijs, cum de quantitate disputaret, duas simul diuisiones quantitatis complexus est. diuisiones vero quas siones.

facit hoc loco huiusmodi sunt. enuntiatio alia est una alia vero est una coniunctione. hoc est alia est una simpliciter. alia est una ratione coniunctionis. una simpliciter alio nomine categorica aut simplex vocatur, ut homo est animal. una coniunctione est quae pluribus simplicibus constat enuntiationibus. sed coniunctione iunguntur. ut Socrates legit, & Plato audit. huius tres sunt formae. coniuncta, disiuncta hyppothetica. alijs nominibus copulatiua disiunctiua & conditionalis vocantur. de quibus in praesentia plura dicere animus non est, quoniam de eisdem lib. secundo summe satis multa diximus.

Tres for- ma enun- tiationis vnius con- iunctione. Secunda diu- sio. Caput hu- ius diu- sionis.

Secunda diu- sio sic fit. enuntiatio, alia affirmatio est. alia negatio. affirmationem vero primam vocat Arist. deinde negationem. quae diuisione mea sententia. Arist. solum diuidit simplicem enuntiationem quae est praesenti negotio accommodata. tamen si affirmatio & negatio tam insit simplicibus propositionibus quam his quae sunt una coniunctione. Sed quoniam enuntiatio quae est una coniunctione, non propriae pertinet ad hunc sermonem praetermisit Arist. affirmationem & negationem enuntiationis quae est una coniunctione.

Quaestio. Hoc tamen loco quaestio exiit utrum enuntiatio diuidatur in affirmationem & negationem tanquam genus in species. & quidem diuisio fit aliud est hoc quaerere. aliud vero rogare utrum Arist. praesenti loco diuisionem efficiat. priorem quidem quaestionem paulo inferius tractabo, nunc vero animaduertendum est quod Arist. cum inquit. Est autem una prima oratio enuntiatio deinde negatio, non facit diuisionem enuntiationis sed duntaxat enumerat partes enuntiationis, & ordinem enumeratorum proponit. quae si dicat enuntiatio duas partes habet affirmationem inquam & negationem. atqui prima pars enuntiationis, affirmatio est deinde negatio. idem quoque fecit in sermone de substantia, cum substantia duas partes esse inquit & unam substantiam primam esse, aliam secundam. idem praestat in sermone de qualitate dicens, est autem qualitas eorum quae multipliciter dicuntur.

subiungit

subiungit prima species qualitatis est &c. deinde simili forma uti solet Arist. pluribus locis.

Sed excutiamus iam superiorem illam quaestionem utrum enuntiatio diuidatur in affirmationem & negationem tanquam genus in species, nec ne in hac quaestione varia sententia sunt veterum philosopho- rum.

Alexander aphrodisiensis grauis in primis autor comment. in cap. primū. lib. i. de analysi priori. & Philoponus commentario in caput. ii. lib. 3. de posteriori analysi negat. enuntiationem genus esse affirmatio- nis & negationis. adducitur in hanc sententiam his argumentis ge- nus ex aequo inest omnibus suis formis. iij. lib. Top. enuntiatio non ita inest affirmationi & negationi. ergo non est genus affirmationis & negationis. nota est in. iij. modo. ij. figura maior aperta est minor probatur Arist. testimonio qui affirmationem vocat primam enuntiationem.

Confirmatur, affirmatio est prior negatione, ergo affirmatio & negatio non sunt species enuntiationis. discursus legitimus est, quoniam simul natura sunt quae ab eodem genere ex aduerso diuiduntur species. antecedens pro id ex quo aliud fit prius est eo quod fit, cap. iij. lib. vi. top. ex affirmatione fit negatio adiecta negatione, ergo prior est. affirmatio quam negatio.

Confirmatur secundo, affirmatio si auferatur, negationem auferit, Tertia ratio non auferitur negatione, ergo prior est affirmatio negatione. nota est consequentia. cap. de priori. in post praedicamentis ergo non est enuntiatio genus affirmationis & negationis. postremo Arist. testimonio persuadetur cap. ij. lib. i. de post. analysi. affirmatio negatione est prior ratio. & notior. & ratione reddit inquit. nam per affirmationem negatio nota fit. & prior est affirmatio quam negatio, sicut esse prius est quod non esse.

Hamonijs contrariam sententiam tenet inquam quidem adducitur duplici argumento unum est quoniam definitio enuntiationis pariter inest affirmationi & negationi ea inquam, oratio in qua verum vel falsum est. deinde propriam & veluti differentia substantialis qua differt oratio enuntiatiua a ceteris orationis generibus est, verum vel falsum continere. at hoc aequaliter inest affirmationi & negationi. quare genus est enuntiatio utriusque. in eadem sententia est diuus Thomas enarrans hunc locum Aristotelis.

F iij Ego

An sit di- uisio.

Philopo- nus.

Quod non sit genus enuntia- tio.

Pria ratio.

Secunda ratio.

Quarta ratio.

Hamonijs

est in con- traria sen- tentia.

Diuus Thomas.

Commentarius in librum

Nostra se- Ego tamen utrosque autores verum dicere existimo nam si om-
tentia. nes numeros veri generis excutiamus enuntiatio verum genus non
est. neque ullum exactum genus reperire licet, in nominibus secunda-
rum nationum. quo expectans Alexander, hanc amplexus est sen-
tentiam quam mordicus defendit. quoniam verò proxime accedit, ad
genus enuntiatio, & affirmatio & negatio ad species, quantum pa-
titur natura istarum rerum. putat Hamonius enuntiationem genus
esse affirmationis & negationis. atq; ista sane ratione videtur mihi
componi posse diuersas istius sententias enarratorum Aristotelis.

Necesse est autem omnem enuntiatiuam orationem ex verbo
esse vel ex casu verbi.

Explicat partem necessariam ad enuntiationem cōficiendam, &
exordium sumit à verbo. ait igitur necessarium esse ut omnis enun-
tiatio ex verbo cōstet vel ex casu verbi, siue verbum finitum sit siue
infinitum. de quibus est disputatum in sermone de verbo. ratio verò
ea est quoniam si non adsit verbum aut casus verbi oratio neque ve-
rum neque falsum significat quod est proprium enuntiationis.

Etenim hominis ratio, si nō addatur aut est aut fuit, aut erit, aut
aliquid huiusmodi nondum oratio e nuntiatiua est. Quare autem
vnum quoddam est, non multa, animal gressibile bipes, non enim
eo quod propinque dicuntur vnum erit. & certe alterius hoc tra-
ctare negotij.

Demon- Quod dixerat exemplo demonstrat, oportere inquam omnē enun-
strat enū tiationem constare ex verbo vel ex casu verbi. oratio enim quauis in-
tiationem qua verbum non collocatur enuntiatio non est. nam animal gressibi-
ex verbo le bipes quæ est oratio qua utitur Arist. in præsentia loco veræ defi-
nitionis hominis, quoniam verbo vacat & casu verbi nulla ratione
& casu enuntiatio est: cum neque verum neque falsum significet. nisi adda-
mus eidem verbum est. quod verbum simpliciter vocatur, aut fuit
verbi se- aut erit, quæ sunt verbi casus. verum quod definitio hominis cuius ex-
emplo usus est Arist. ubi non adest verbum quoduis non sit enuntia-
ri. tio, probat Arist. hoc syllogismo. omnis enuntiatio plura significat,
hominis definitio, animal gressibile bipes non multa significat, sed
Syllogis-
mus. vnum

perihermānias Aristotelis.

21

Vnum ergo non est enuntiatio discursus est legitimus, & maior inde
maxime constat quoniam enuntiatio subiecto constat & prædicato
atqui subiectum substantiam declarat. prædicatum verò actionem
vel passionem. hæc verò nō vnum sed multa sunt, definitio vero vnu
tantum est ut constat.

Quoniam verò plerique concedunt definitionem vnum esse non Refellit
multa, errant tamen assignando rationem cur vnum sit obiter isto-
rum sententiam refellit. aiunt enim definitionem vnum esse quoniam
eius partes propinquæ sunt. hoc est nihil medium inter iacet, quod il-
las retineat, vnumq; faciat. hæc enim huius rei causa non est. nō ad-
ducit tamen ullam aliam Arist. atque ideo se excusat: dicens, hoc do-
cere alterius esse negotij, neq; expectare ad dialecticos. explanat au-
tem hoc ipsum septimo atque octauo metaphysico. & ratio cur vnu rem mon-
sit definitio, non multa, hæc est. quoniam constat genere atque disfe-
rentia quorum alterum nempe genus vicem habet materiae, alterum sto-
verò, id est, differentia vicem habet formæ, atqui ut ex materia quæ
potentia est, & forma quæ est actus vnum efficitur secundum natu-
ram non multa. ita quoque ex genere & differentia vnum suapte na-
tura sit non multa.

Est autem vna oratio enuntiatiua quæ vnum significat vel con-
iunctione vna plures autē quæ plura & non vnu: vel in cōiuncte.

Tradit in præsentia Arist. quandam aliam diuisionem enūtiatio-
nis qua diuisione vniuersa genera enuntiationum cōplectitur. ea est
enuntiatio duplex est alia vna alia plures. vna enuntiatio est quæ
vnum significat ut homo est animal vel plura quæ sunt vnum cōiun-
ctione. ut si deus est mundus regitur prouidentia. enuntiatio autem
plures ea est quæ plura significat & non vnu. est autē huiusmodi ea
enuntiatio in qua existit aliquod nomen multiplex, ut canis adurit.
est etiam enuntiatio plures in qua plura existunt in coniuncte. hoc
est nō efficiuntur vnum gratia cōiunctionis. ut si quis dicat Christus
multa fecit. docuit. nam hæc enuntiatio plura continet quæ non sunt
vnum aliqua coniunctione.

Observandum tamen est quod propositioni quæ est vna simplici-
ter

G ter

Commentarius in librum

ter opposita est enuntiatio quæ est plures simpliciter, illi verò enuntiationi quæ est vna cōiunctione ea enuntiatio opponitur in qua plura sunt in coniuncte.

Secunda observatio. Deinde considerandum etiam est quòd ad enuntiationem quæ vna est coniunctione referuntur enuntiatio coniuncta, disiuncta & hypotetica quæ communi nomine conditionalis vocatur. omnes enim huiusmodi enuntiationes vnum sunt coniunctione.

Nomen igitur & verbum, dictio sit solum: quoniam non est dicere, sic aliquid significantem, voce enuntiare, vel aliquo interrogante, vel non verum ipso proferente.

Occurrit Arist. obiectioni. Occurrit statim Arist. obiectioni, posset quispiam putare nomen & verbum per se esse enuntiationem vnam quia singula istorum vnum significat, Respondet tamen Arist. tacite obiectioni dicens, quod tamen si nomen & verbum & enuntiationis vnum sit & non multa, neque nomen neque verbum enuntiationis est, non enim significant vnum ut enuntiationis sed ut dictio duntaxat. hoc probat Arist. quoniam neque nomine neque verbo quidpiam enuntiamus, nisi vnum alteri iunctum sit. hoc ita demonstrat tantum duobus modis contingit quidpiam enuntiar. aut enim enuntiamus respondentes ad ea quæ rogati sumus aut nihil rogati. ut si quis roget quis apud te est, & tu respondeas Ioannes, certe enuntiatione usus es respondendo. Deinde si quis dicat docere Socratem aut Platonem audire. Nomine autem aut verbo neutro modo enuntiare quidpiam contingit. Sed obijciat aliquis falsam esse Arist. sententiam. siquidem interdum, tunc videlicet cum interrogamur nomine & verbo enuntiamus. Roganti enim quis apud te est, optime respondeo, Socrates. atqui Socrates vnum nomen est. & confirmatur nostra sententia Arist. testimonio in capite de verbo cum inquit verba secundum se dicta esse nomina quoniam constituunt intellectum & qui audit quiescit. Verum hæc obiectio facile diluitur si dicamus cum ita respondemus, esse perfectam enuntiationem. tamen si vel nomen vel verbum potestate existat cum ea ratione respondemus, tantumdem enim est dicere disputat, roganti quid quispiam agat ac si perfectam enuntiationem proferremus. hoc si verum est aperte

perihermænas Aristotelis.

22

est aperte constat nomen atque verbum non esse vnum sicut enuntiationis vnum est, sed quemadmodum dictio. Vnum enim exprimit atque declarat non enuntiendo.

Quæret fortasse quispiam quam obrem Arist. non distinguit nomen & verbum ab affirmatione & negatione. nos ita roganti dicemus illam fuisse causam quod satis fuerit nomen & verbum ab enuntiatione distinxisse. nam cum affirmatio & negatio species sint enuntiationis cum monstrat nomen atque verbum ab enuntiatione differre simul demonstrat ab affirmatione esse diuersa. & denique ab omnibus formis enuntiationis.

Rursum si quis obijciat frustra Arist. in præsentia enuntiationem distinguere à nomine & verbo. cum id ab eodem factum sit paulo superius atque etiam in prohemio. Hæc obiectio facile dilucetur si dicamus superius accepisse Arist. enuntiationem secundum eius essentiam atque substantiam. modo verò secundum usum nam verum esse aut falsum ad substantiam enuntiationis pertinet: vnam esse aut plures ad usum. nihil autem mirum esse debet si ostendat enuntiationem à nomine & verbo omnino esse diuersam.

Harum autem hæc quidem simplex est enuntiationis: ut aliquid de aliquo, vel aliquid ab aliquo. hæc autem ex his coniuncta, velut oratio quædam iam composita. Est autem simplex enuntiationis, vox significatiua de eo quod est aliquid vel non est, quemadmodum tēpora diuisa sunt affirmatio verò est enuntiationis alicuius de aliquo. negatio verò enuntiationis alicuius ab aliquo.

Resumit Arist. sermonem atque ea repetit quæ de enuntiatione dicta sunt prius ut tenatius memoria hæreant. inquit ergo earum enuntiationum quibus monstratum est sententiam proferri & rogantibus responderi quædam simplex est, alia cōiuncta. Simplex enuntiationis est in qua aliquid de aliquo. dicitur inquam. aut aliquid ab aliquo. separatur videlicet. Coniuncta verò ea est quæ ex simplicibus enuntiationibus conficitur. comparat tamen utrunque genus enuntiationis inter se dicens, enuntiationem simplicem quæ ad præsens negotium attinet significare aliquid esse aut non esse aliam vero esse perfectam

Verdictio.

Questio cum nō distinguit nomen & verbum ab affirmatione & negatione.

Tertia obiectio. Soluitur.

Repetit quæ dixit.

Simplex. Cōiuncta.

perfecta

Commentarius in librum

Diuidi- *fe etiam esse ex simplicibus enuntiationibus . admonet tamen quod*
tur enun- *quemadmodum tempora diuisa sunt, est enim quoddam tempus præ-*
tatio quæ *sens aliud exactum, futurum aliud, ita quoque simplicis enuntiationis*
admodū *nistriplex forma est. Quædam enim præsentis temporis est. Vt hæc*
tempora di- *dies aliam viam adfert, alia præteriti. Vt Alexāder orbem domuit.*
uidetur. *alia futuri, Vt antechristus nouissimis temporibus viuet.*

Affirma- *Deinde duas partes enuntiationis simplicis definit affirmationem*
tio. *inquam & negationem, quæ quidem diuisio indefinitione simplicis*
enuntiationis continebatur. Affirmatio inquit, est enuntiatio ali-
cuius de aliquo, id est in qua vñ alteri tribuimus. negatio verò enun-
tatio est alicuius ab aliquo, id est in qua vñum ab altero separamus.
quæ in probemio ab Aristotele diuisio vocatur quemadmodum affir-
matio appellatur compositio.

Quoniam autem enuntiare est, & quod est non esse, & quod non est esse, & quod est esse, & quod non est non esse, & circa ea quæ extra præsens tempus sunt similiter, vtiq; continget omne quod quis affirmauerit negare & quod quis negauerit affirmare. quare manifestum est, quoniam omni affirmationi opposita est negatio & omni negationi opposita est affirmatio.

De repu- *Hætenus Aristot. enuntiationem & varias eius formas diligen-*
gnantia *tissime persequutus est. nunc verò de contradictione aut repugnantia*
differit. *agere instituit, cuius definitionem in medium adducit. hanc vt con-*
stituat, explanat prius pugnam affirmationis & negationis quibus
contradictio constat. Hæc pugna sumi potest ab ipsis rebus, atq; etiā
à nostro sensu. quam obrem vtrunque pugnantia modum exponit.

Quatuor *exorsus à repugnantia ipsarum rerum. Inquit ergo quod quatuor*
modis cō- *tum modis enuntiare contingit, aut enim enuntiamus non esse quod*
tingit e- *est, aut esse quod non est, aut esse quod est, aut non esse quod non est.*
nuntiare. *quod autem accidit secundum differentiam temporis præsentis acci-*
Circa ea *dit similiter circa ea quæ extra præsens tēpus sunt. Huiusmodi sunt*
quæ ex- *præterita atque futura. nam secundum quamcunque differentiam*
tra præ- *temporis contingunt quatuor istæ formæ enuntiandi. quod si enun-*
sens tem- *tiemus esse quod est, aut non esse quod non est. veram constituimus*
pus sunt. *enuntia-*

perihermānias Aristotelis.

23

enuntiationem. Si verò esse quod non est, vel nō esse quod est, falsam.
quam obrem contingit omne quod vere affirmatur falso negari. &
quod vere negatur, falso affirmari. atque ex consequenti omni affir-
mationi opposita est negatio. & omni negationi opposita est affirma-
tio. atque hoc ipsum est repugnantia aut contradictio. quam definit
Arist. cum inquit.

Et sit hoc contradictio, affirmatio & negatio oppositæ. dico au-
tem opponi eiusdem de eodem. non autem æquiuoce. & quæcun-
que cetera talium contra sophisticas determinauimus importu-
nitates.

In primis verò quantum ex phrasi & loquendi forma cōstare po-
test. Arist. autor fuit huius vocabuli, contradictio. Hæc enim causa
est. Vt ait Magentinus, cur Arist. hætenus nunquam meminit con-
tradictionis. Fuit enim vocabulum hoc græcis auribus ante ætatem
Aristotelis insuetum. voluit ergo prius ea dicere quæ emolire possent
duritiem verbi & nouitatem eiusdem.

Est autem sensus definitionis is. contradictio est pugna affirma-
tionis & negationis. Vt Socrates legit. Socrates non legit.

Quoniam verò non quæuis affirmatio & negatio efficiunt cōtra-
ditionem, adiecit Arist. oppositæ. quod verbum ipse explanat. nam
affirmationem & negationem appellat oppositas quæ sunt eiusdem
de eodem. hoc est. idem subiectum habent & prædicatum, & deniq;
ceteras partes easdem habent. quæ mutare possunt enuntiationem at-
que ex vera falsam reddere. Quare hæc nō est contradictio, Socrates
disputat. leo nō disputat. quoniam non constat affirmatio & nega-
tio idem subiecto. neque ista, homo currit. quod currit nō est homo.
quoniam non habent idem subiectum & prædicatum.

Addit Arist. nō æquiuoce. hoc est debet affirmatio & negatio cō-
stare eodem subiecto & prædicato. non tantum secundum nomen,
quod est æquiuoce. sed etiam secundum rem. Nam æquiuoca sunt quo-
rum idem nomen est diuersa tamen ratio substantiæ. addit rursum
inconstituenda contradictione seruari debere quæcunque ab eodem in-
elenchis determinata sunt contra importunitates sophistarum. Sunt

& iij enim

Commentarius in librum

enim sophistæ importuni atque molesti. neque male mea sententia hæc verba adiecit. Videbatur enim diuinare quæ sophistæ hæc nostra arate de contradictione dicturi erant. quæ vero seruanda sint in contradictione efficienda doceri possumus ex definitione elenchi quam *Elæchus*. *Arist.* loco citato adducit cum inquit elenchum, seu redargutionem esse contradictionem vnius atque eiusdem non nominis tantum. sed nominis & rei simul ad idem & secundum idem & cōsimiliter & non mutato tempore sed de hac ipsa re plura fortasse quam par esset diximus. lib. ij. summa summularum ut super vacaneum sit eadem in præsentia repetere. Colligi tam n potest perfecta definitio contradictionis hoc modo. contradictio est oppositio affirmationis & negationis eiusdem subiecti & prædicati vniuoc. quibus partibus vitari possunt omnes illæ tegnæ & calumniæ quas sophistæ cōfingunt.

¶ Argumentum capitis quinti.

Definiuit *Aristo.* contradictiōem nunc studeat explicare singulas eius formas atque easdem distinguere. docet præterea quæ sint obseruanda in singulis oppositionis formis. & quibus nominibus singula appellantur. tum etiam quænam forma digna sit maxime nomine oppositionis. quoniam verò contradictiō maxime sumitur secundum subiectum initio huius capitis diuisionem proponit eorum quæ subiecta sunt postea vero eam contradictiōnem persequitur quæ sumitur ex prædicato.

¶ Caput quintum.

Quoniam autem sunt hæc quidem rerum vniuersalia, illa verò singularia. Dico autem vniuersale, quod de pluribus prædicari natum est: singulare verò quod non: ut homo quidem vniuersale est: Plato verò, eorum quæ sunt singularia.

Hæc oratio perfecta non est. nam eo refertur ab *Aristo.* ut doceat quæ ratione constare debeant aut potius qualia esse oporteat

perihermænas Aristotelis.

24

teat subiecta in singulis formis contradictionis. verum ex his verbis *Arist.* summi potest diuisio quadam hoc pacto. Rerum aliæ vniuersales sunt aliæ singulares. Vtrunque partem *Arist.* explanat, de definitione & exemplis subiectis. Præponit autem vniuersale singulari ea fortasse causa quod vniuersale ut inquit idem *Arist.* lib. primo de posteriori analysi honorabilius est singulari.

Vniuersale vero ita finitur ab *Arist.* quod de pluribus prædicari natum est. adhibet exemplum. ut homo. est enim natus prædicari de singulis hominibus. Cum autem vniuersale multis modis accipiat ab *Arist.* præsentī loco illud duntaxat explanat finitione quod ad logicos spectat. cuius quinque sunt veluti species. de quibus est à porphirio disputatum in introductione ad dialecticam. Singulare autem vocat quod non est aptum de pluribus prædicari ut Socrates, Plato. qua vero ratione accipiēda sit definitio vniuersalis & singularis quæ tradit hoc loco *Arist.* dictum est a nobis vberius commentario in caput de specie.

Posset tamen quispiam obijcere aduersus sententiam *Arist.* quoniam pacto verum esse possit quod hoc loco inquit rerū quasdam esse vniuersales si verum est quod idem scribit libro primo de anima. vniuersale aut nihil esse aut rebus ipsis esse posterius. Deinde quo pacto vniuersale natum est de pluribus prædicari si vniuersale res est. Nam prædicantur duntaxat voces. Vtrunque tamen dubitatio facile tollitur si reuocemus in memoriam quod initio commentariorum in quinque voces porphirij diximus. fieri interdum ut nominum affectiones ad res ipsas transferantur. atque etiam mutata ratione. quasi velit dicere vocum duplex esse genus. quadam enim significant res vniuersas, aliæ singulas.

Necesse est autem enuntiare cum inest aliquid. aut non: aliquando quidem alicui eorum, quæ vniuersalia sunt: aliquando autem alicui eorum, quæ sunt singularia.

Proposita diuisione subiecti diuidit *Arist.* enuntiationes secundum subiectum dicens. Enuntiationes si secundum subiectum accipiuntur in duplici sunt differentia quædam enim singulares sunt ut Socrates fuit

Cur vniuersale præferat singulari.

Vniuersale.

Singulare.

Obiectio prima.

Secunda.

Soluitur dubitatio

G iiij Pla-

Commentarius in librum

Syllogismus. Platonis institutor, alia verò sunt vniuersales. Vt homo est animal, singulares vocantur illa quarum subiectum singulare est. vniuersales verò quarum subiectum vniuersale est. Rationem autem huius rei videtur Arist. inuere, & ita colligitur, rerum quædam sunt vniuersales alia singulares, atqui vniuersale & singulare subiecta sunt, ergo quædam sunt enuntiationes quibus enuntiamus aliquid de alio quod est vniuersale alia verò quibus enuntiamus aliquid de alio quod est singulare.

Duplex enuntia- tio vni- uersalis. Ea verò enuntiatio cuius subiectum vniuersale est duplex est, quædam est cuius subiectum vniuersale est vniuersaliter vt omnis homo est animal. alia cuius subiectum est vniuersale, sed nō vniuersaliter. hæc duplex est, quædam cuius subiectum omnino signo vacat, vt homo est iustus, quæ indefinita vulgo dicitur. alia quæ speciali signo constat vt quidam homo iustus est. quæ quidem diuisio fit secundum quantitatem vt ea quæ fit in affirmatione & negatione secundum qualitatem.

Maxima oppositio. De singularibus enuntiationibus in præsentia sermo non est. sed duntaxat de vniuersalibus. quarum repugnantiam secundum verum & falsum constituit Arist. cum sint autem tres formæ oppositionis vna tantum contradictio vocatur, cæteræ alijs nominibus.

Si ergo in vniuersali vniuersaliter enunciet quis quoniam est aut non est, contrariæ enuntiationes erunt. Dico autem in vniuersali enuntiare vniuersaliter, vt omnis homo albus est. nullus homo albus est.

Formæ op- positionis. Iam incipit Arist. explicare formas oppositionis sunt illæ tres contraria. sub contraria. contradictoria. contraria primū definit, ea fortasse causa quæ ex eadē facile cæteræ oppositionis formæ efficiantur definit ergo contrariam oppositionem dicens. contrariæ enuntiationes sunt. Cum quis enuntiat in vniuersali vniuersaliter quod est aut non est, id est contrariæ enuntiationes sunt, illæ quarum subiectum vniuersale est vniuersaliter. hoc est affectum vniuersali signo, quarum altera enuntiat esse.

Quid oporteat cauere. altera nō esse. exemplo rem probat Arist. ista enim contrariæ enuntiationes sunt, omnis homo albus est, nullus homo albus est. hæc est forma contrariarum enuntiationum. quāquam cauere diligenter oportet ne

perihermænas Aristotelis.

25

tet ne in vtraque enuntiatione vllū nomen, siue illud subiectum sit, siue predicatum, sit vniuersale nō vniuersaliter. contrariæ verò vocantur huiusmodi enuntiationes quoniam quædam habent similitudinem cum contrarijs. nam vt contraria simul esse in eodem non possunt. ita duæ istæ enuntiationes veræ esse nequeunt. vt inferius monstrat Arist. item sicut contraria maxime distant. ita quoque huiusmodi enuntiationes. nam quod vna statuit, altera omnino aufert.

Cur vocetur contraria.

Quando autem vniuersalibus non vniuersaliter, non sunt contrariæ. quæ autem significantur est esse aliquando contraria. dico autem non vniuersaliter enuntiare in his quæ vniuersalia sunt, vt est albus homo, non est albus homo. cum enim vniuersale sit homo. non vniuersaliter vtitur enuntiatione. omnis nanque nō vniuersale significat, sed quoniam vniuersaliter.

His verbis explicat Arist. secundam formam oppositionis sub contrarias inquam enuntiationes. atque ait. eas enuntiationes in quibus aliquid enuntiamus inesse vel non inesse alteri vniuersali sed nō vniuersaliter hoc est non cum aliqua nota vniuersali, non esse contrarias. neque enim seruant formam contrariarum enuntiationum quam Arist. paulo superius tradidit. & præterea non suscipiunt rationem contrariorum, cum possint in eodem esse. Vtraque enim vera esse potest in materia contingenti. rem exemplo probat, cum ita enuntiamus, est albus homo, non est albus homo. quæ enuntiationes pares sunt hijs homo est albus, homo nō est albus, aut aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus. nam pro eodem usurpantur in præsentia particulare & indefinitum. vocantur hæc enuntiationes subcontrariæ quoniam collocantur sub propositionibus contrarijs aut ab eis de sumuntur. adempto enim signo vniuersali ex contrarijs sub contraria efficiuntur. vt omnis homo iustus est, nullus homo iniustus est. homo iniustus est, homo iustus non est. deinde sub contrariæ enuntiationes vocantur quoniam si veritatem spectes collocantur sub enuntiationibus contrarijs. nam si vniuersalis vera est erit quoque vera particularis quæ existit sub vniuersali.

Contrariæ enuntiationes. Sub contraria.

Subiungit Arist. aliquando contingere vt contraria sint ea quæ

H signi-

Cōtingit ea quæ significantur sub contrarijs enuntiationibus. huius rei causa est, quoniam subeunt naturam contrariorum. Vt enim contraria simul vera esse nō possunt ita etiam aliquando fit vt sub contraria nō possint simul esse vera. hoc contingit quando enūtiationes constant naturali materia aut disparata. Vt aliquis homo est animal, aliquis homo non est animal. aliquis homo est equus, aliquis homo non est equus. Et hic sane sensus est istorum verborum non quem sophistæ explicant.

Vniuersa le nō vniuersali- ter. Reddit deinde rationem philosophus cur huiusmodi enūtiationes dicantur vniuersales non vniuersaliter. ea est quoniam terminus qui subiicitur vniuersalis est, cum sit natus predicari de pluribus. non est tamen vniuersaliter quoniam nō afficitur nota vniuersali qua finiatur. omnis enim atque alia id genus vniuersalia nō sunt, cum non possint predicari. significant tamen vniuersaliter, id est prædicatum cōuenire omni parti subiecti. in hac enim enuntiatione omnis homo iustus est attributum. iustus omni homini tribuitur. in causa verò est nota illa aut signum, omnis, quo afficitur subiectū. Signum verò aut nota, Magentino autore, est adiectio quædam subiecto semper coniuncta declarans quo pacto prædicatum referatur ad subiectū. quotuplicia verò signa sint dictū est a nobis in isagoge, & lib. ij. summa.

In eo verò quod vniuersale prædicatur id quod est vniuersaliter prædicari non est verum. nulla enim affirmatio vera erit in qua vniuersale prædicatum vniuersaliter prædicatur vt, omnis homo est omne animal.

Quoniam verò signi vniuersalis mentio incidit docet Aristot. cui parti enūtiationis addi debeat, vt vera cōstituatur affirmatio. simulque refellit de hac re sententiam falsam quorūdam antiquorum philosophorum. est igitur documentum, signum vniuersale asserens nō debet addi ad prædicatum vniuersale enūtiationis. ratio est quoniam erit falsa enūtiatio. hoc demonstrat exemplo proposito. hæc enim enūtiatio omnis homo omne animal est, falsa est proculdubio, atque idem semper eueniet, modo prædicatum vniuersale sit. id est natum de pluribus predicari. alias enim nihil prohibet verā effici enuntiationem.

Vt sol

Vt sol est omnis sol. Sed sol vniuersale quidem non est, neque luna neque phenix. Vt ostendimus commentario in caput de specie. illarum vero enuntiationum nullus est vsus in dialētica, quæ seruit inuestigandæ veritati, & refellendo mendatio, atque ideo à disciplinis reijciuntur. quo spectans Aristot. cap. xxvij. lib. primi de priori analysi differens de propositionum abundantia inquit, ipsum quod sequitur non est ponendum totum sequi & ponit exemplum inquit. dico autem vt hominem esse omne animal. aut musicam esse omnem disciplinam, sed simpliciter solum sequi debet vt hominem esse animal, aut omnem hominem esse animal. rationem subiungit dicens, quoniam nos hoc volumus probare. hominem inquam esse animal, aut musicam esse disciplinam alterum autem inutile est atque impossibile. idem quoque scribit libro primo de priori analysi his verbis prædicatum autem non omne dicitur. hoc est non suscipit hanc præfinitionem, omnis.

Quatuor quidem modis attributum enūtiationis aut prædicatum nota aliqua aut signo affici potest, nam aut suscipit signum vniuersum asserens. aut vniuersum negans, aut speciale asserens, aut speciale negans. quorum omnium exempla facile quidem suppetunt. Aristot. verò eam dūtaxat formam prædicati à dialētica reijcit, quæ est vniuersa atque asserens quoniam ea forma enūtiationis nūquam potest verum suscipere. siue res fortuita sit siue necessaria siue etiā fieri non possit. reliquæ verò formæ enūtiationis possunt interdum verum dicere quocūque modo accipitur subiectum. Cum ergo veræ interdum esse possint, interdum quoque viles erūt philosophis. Superior verò forma tanquam inepta contemnitur ab Aristot. & procul reijcitur.

Ab his formis oppositionis quas explanauimus paulo superius contendit ad contradictionem quæ his verbis ab Aristot. significatur.

Opponi autem affirmationem negationi dico contradictoria quæ vniuersaliter significat, ei quæ non vniuersaliter. vt omnis homo albus est, non omnis homo albus est. nullus homo albus est: aliquis homo albus est.

H ij Est

Contra-
dictio. Estigitur contradictio oppositio duarum enuntiationum quarum altera asserit negat altera. Vnius subiectum vniuersale est affectum signo vniuersali, alterius verò subiectum non afficitur signo vniuersali. & quoniam nihil prohibet affirmatio ne an negatio sit, cum vniuersali signo afficitur vtriusque formæ contradictionis exemplo vsus est in presentia Arist.

Cur non
meminit
singula-
ris contra-
dictionis. Præter hanc verò formam contradictionis est etiā alia forma affirmationis & negationis singularis, inquam. Vt Socrates disputat Socrates non disputat. cuius hoc loco non facit mentionem Arist. quod facile sit eam intelligere, & aperte constat, cum subiectum est singulare si eiusdem de eodem sit esse oppositionem. meminit etiam paulo inferius huius formæ enuntiationis.

Quoniam verò enuntiationes contradictoriæ ex contrarijs efficiuntur detracto alterius signo vniuersali, vt melius intelligeremus contradictionem repetit rursum formam enuntiationum contrariarum dicens.

Contrariæ verò, opponi inquam dico, vniuersalem affirmationem & vniuersalem negationem, vt omnis homo albus est, nullus homo albus est.

¶ Argumentum cap. vj.

Explanatis generibus repugnantiarum docet Arist. quonam pacto singula genera oppositionis ad verum & falsum referantur, vt intelligamus quæ enuntiatio repugnantium vera sit quæ falsa, exordium autem sumit à contrarijs, dicens.

¶ Caput sextum.

Contrariæ
enuntiationes
possunt
simul esse
veræ. Quo circa has quidem impossibile est simul esse veras.

Quasi dicat contrariæ enuntiationes quarum, proxime mentionem fecerat, fieri nō potest vt simul veræ sint. falsa quidem aliquando esse possunt, in materia videlicet naturali, vt in his constat, omnis

omnis homo currit. & nullus homo currit. omnis homo albus est nullus homo est albus. quare contrariæ propositiones verum à falso diuidunt. nam si vna earum vera sit. statim est opus alteram falsam esse. at si vna sit falsa non continuo oportet esse alteram veram. cum vtræque falsa esse possit. sed quod simul esse veræ non possint, sic constat. quia alias sequeretur, duo contradictoria esse vera. nam istæ propositiones veræ sunt, omnis homo est albus nullus homo est albus, cū sint contrariæ, & ex hipotesi duo contrariæ vera esse possint: quare si hæc enuntiatio vera est omnis homo est albus hæc quoque vera est homo albus est, contradicit autem huic nullus homo albus est quæ ex hipotesi est vera quare duo contradictoria vera erunt. atqui hoc maxime absurdum est imò verò fieri nulla ratione potest, non possunt igitur duo contrariæ simul esse veræ.

His verò oppositas contingit aliquando in eodem simul esse veras: vt, non omnis homo albus est, & aliquis homo albus est.

His verbis significat enuntiationes sub contrariis. nam illæ quidē cum particulares sint contrarijs quæ sunt vniuersales aliqua ratione opponuntur. inquit ergo sub contrariis enuntiationes aliquando simul veras esse posse. rem demonstrat subiecto exemplo. aliquando inquit Arist. id est in materia fortuita nam in quacunque alia materia si vna vera sit altera falsa est.

Quæcunque igitur contradictiones vniuersalium sunt vniuersaliter, necesse est alteram esse veram, vel falsam: & quæcunque sunt singulares. vt Socrates albus est. Socrates albus non est.

Tradidit hæctenus duas regulas veritatis & falsitatis iam tertiā exhibet quæ pertinet ad oppositionem contradictoriam atque ita inquit. earum enuntiationum quæ sunt vniuersales vniuersaliter (sunt autem huiusmodi enuntiationes contradictoriæ) altera vera est vel falsa necessario, hoc est si vna vera est altera falsa est. & si vna falsa est altera erit vera. atque hoc ipsum contingit in quacunque materia. nam neque veræ simul esse possunt neque falsæ. vt autem hoc significaret dixit. alteram esse veram vel falsam. & nō dixit alteram esse veram, alteram esse falsam. quod contingit in enuntiationibus

H iij qua-

Commentarius in librum

*Contra-
dictio.* quarum utraque particularis non est contingit etiam in propositionibus singularibus. huiusmodi sunt Socrates albus est, Socrates albus non est. nam inter contradicentia nihil medium est secundum veritatem & mendacium. Est enim contradictio ut Aristoteles inquit. cap. ij. libri primi de post. Analyt. oppositio cuius medium non est. sed quoniam per se constat duo contradictoria neque vera simul neque falsa esse posse, nullam adhibet Aristoteles rationem qua fidem faciat huius precepti est enim de quouis affirmatio & negatio & de nullo ambobus simul. Demonstrat autem sub contrarias enuntiationes simul veras esse posse ratione, cum inquit.

Quaecunque autem in vniuersalibus non vniuersaliter, non semper hæc quidem vera est, illa verò falsa. Simul enim verum est dicere, quoniam est homo albus: & est homo pulcher. & non est. si enim turpis est, non est pulcher. & si fit aliquid nondum est.

*Probat
sub contra-
rias veras
esse posse* Sumit Aristoteles. duas enuntiationes sub contrarias & utranque demonstrat veram esse, sunt illæ. est homo albus, non est homo albus. est homo pulcher non est homo pulcher. accipit quidem utranque affirmationem veram esse sensu. negationem verò veram esse utranque ratione ostendit. hoc pacto est homo turpis ergo non est pulcher. nota est consequentia & antecedentis fidem sensus facit. deinde quod fit nondum est, fit autem aliquis homo albus ergo aliquis homo non est albus. maiorem propositionem huius syllogismi quæ dicit non esse quod fit aperta quidem est. neque fallere unquam potest, etiam si accipiamus motum. nam is, nusquam est, aut cum est, non fit. quare constat aperte, sub contrarias enuntiationes veras esse posse. falsa autem simul esse nequeunt. alias duo contradictoria vera erunt. sed de hac re multa diximus. ij. lib. summa sum.

Videbitur autem subito inconueniens esse: idcirco quoniam videtur significare hæc, non est homo albus: simul & hæc, nullus homo est albus. hæc autem neque idem significat, neque simul necessario.

Ne quis sibi persuaderet falsum esse quod dixerat, quoniam hæc
duæ

perihermænas Aristotelis.

28

duæ enuntiationes homo non est albus, & nullus homo est albus, idem videntur valere. & quia hæc est falsa nullus homo est albus illam non posse esse veram homo non est albus, adimit Aristoteles. hunc scrupulum diuersam esse inquit utranque enuntiationem. Hæc enim enuntiatio, homo non est albus, indefinita est & vera, quæ eadem est cum illa enuntiatione non est homo albus qua utitur Aristoteles. illa verò enuntiatio, nullus homo est albus vniuersalis est & falsa.

Postremo ne quispiam existimaret vni affirmationi multas negationes opponi, admonet Aristoteles. vnam tantum negationem vni opponi = affirmationi, vno genere oppositionis opponi. diuerso autem genere nihil vetat multa vni esse opposita. Nam huic enuntiationi omnis homo est albus, contrarie opponitur nullus homo est albus. illi verò contradictorie aliquis homo non est albus. hæc autem omnia his verbis significat Aristoteles.

Manifestum est autem, quoniam vna negatio vnius affirmationis est: hoc enim idem oportet negare negationem, quod affirmatio affirmat, & de eodem, vel de aliquo singularium, vel de aliquo vniuersalium, ut vniuersaliter, vel ut non vniuersaliter: dico autem ut. Est Socrates albus. non est Socrates albus. Si autem aliud aliquid de eodem, vel de alio idem, non est opposita, sed erit ab ea diuersa. Huic verò quæ est omnis homo albus est, contradictio est illa, quæ est, non omnis homo albus est, illa quæ est, nullus homo albus est. Illi autem quæ est, est homo albus, illa quæ est, non est homo albus.

Hoc ubi dixit Aristoteles. epilogum facit eorum quæ proximis capitulis explicuerat, dicens.

Quoniam igitur vna affirmatio vni negationi opponitur contradictorie, & quæ sunt hæc, contradictorie inquam enuntiationes. & quoniam contrarie alia, & quoniam non omnis vera vel falsa contradictio hoc est oppositio, dictum inquam est, & quare & quando vera vel falsa, dictum etiam est.

H iij Argu-

¶ Argumentum cap. vii.

Presenti capite docet Aristot. quæ sit enuntiatio vna, quæ plures, tametsi de ea re pauca quædam attigerit differens de enuntiatione illa tamen non satis erant. multum enim conducit ad distinguendum utrum vera an falsa sit enuntiatio intelligere quid vna enuntiatio sit, quid plures, & rursus ad constituendam oppositionem. ut enim Aristot. testatur ad calcem huius capituli, in his enuntiationibus quæ plures sunt non necesse est hanc contradictionem, hoc est partem contradictionis veram esse, illam falsam. ait itaque philosophus.

Vna autem affirmatio & negatio est, quæ vnum de vno significat, vel cum sit vniuersale vniuersaliter, vel non similiter: ut omnis homo albus est, non omnis homo albus est: est homo albus, non est homo albus. Nullus homo albus est, aliquis homo albus est, si album vnum significat. sinuero duobus vnum nomen positum est, ex quibus non est vnum, non est vna affirmatio, neque vna negatio: ut si quispiam hoc nomen tunica tribuat homini, & equo, & dicat tunica alba est: hæc non est vna affirmatio, nec vna negatio. Nihil enim differt hoc, quàm dicere, est homo equus, albus. hoc autem nihil differt, quàm dicere, est homo albus, & est equus albus. Si ergo hæc multa significat, & sunt plures: manifestum est & quoniam prima vel multa, vel nihil significat: neque enim est aliquis, homo equus. quare neque in his necesse est, hanc contradictionem veram, illam vero falsam esse.

¶ Caput septimum.

Duplex
enuntiatio.

Vna enuntiatio.

Plures.

Vna autem affirmatio & negatio est &c. Hinc summi potest hæc diuisio, enuntiatio duplex est alia vna alia plures. vna enuntiatio est si vnum de vno enuntietur. vnum autem vocat vniuersum, siue vniuersalis sit siue particularis siue indefinita. exempla omnium istorum suppeditat Aristot. sunt id genus, omnis homo albus est, non omnis homo albus est. est homo albus, non est homo albus. nullus homo albus est, aliquis homo albus est, modo album vnum significet. Plures vero enuntiatio est. si in ea vox aliqua ambigua existat, ut tunica

est

est alba, si nomen albi positum sit duobus, homini inquam & equo. nam perinde est ac si dicamus, homo est albus. equus est albus. quod autem dictum est de affirmatione negationi etiam potest accommodari.

¶ Argumentum cap. viii.

In presentia Aristot. mens est docere quonam pacto verum & falsum diuidat enuntiationes oppositas, de futuro. nam cum multis modis enuntiatio considerari possit, & ceteri sint explanati reliquum erat ut enuntiationes oppositas persequeretur habita ratione temporis. nam enuntiationes ut tempora, diuisæ sunt. cum sit autem triplex tempus, triplex quoque differentia enuntiationum sumetur ex tempore. docet igitur in presenti capite, quomodo se habeat verum & falsum in his enuntiationibus oppositis quæ secundum tempora diuiduntur. & inquit, utrum in omnibus vno atque eodem modo existat. hic igitur scopus est. Aristot. hoc loco. verum arrepta hinc occasione disputat de fortuito rerum euentu, & multa inculcat de arbitrii libertate contra veteres philosophos, qui illam homini adimebant. hinc ut ego sane arbitror Cicero ansam accepit de fato discedendi. ex hoc loco potissima argumenta cepit. Alexander aphrodisiensis quibus suam sententiam explicat, de eo quod est in nobis in libello quem de fato & libero hominis arbitrio fecit ad imperatores. postremo, ceteri omnes qui de libero arbitrio disseruerunt ex hoc maxime sermone naturales rationes coepisse existimantur. ergo cum hæc ipsa disputatio maximus usus adferat christianis etiam hominibus ad refellendam ethnicorum sententiam, atque etiam hæreticorum, æquum est, ut huic rei diligenter incumbamus. hæc ipsa etiam contemplatio ad explicandas atque intelligendas omnes partes philosophiæ maximum momentum habet. nisi enim constitutum sit, aliquid esse in nobis positum frustra morum præcepta tradentur quibus ad virtutem instituimur, atque à vitijs retrahimur. ad philosophiam quoque naturæ ista contemplatio conducit. tractat enim philosophus naturalis utrum eueniant omnia ex necessitate: an aliquid efficiatur libere. ad primam etiam philosophiam

Quos vsq;
suppeditet nobis
huius sermonis
cognitio.

I phiam

Argumentum cap. viij.

phiam attinet, nam primus philosophus inuestigat utrum res omnes providentia regantur. utrum omnia certis atque immutabilibus legibus subdita sint, an evenire aliter possint. Rursum ad dialecticam ut intelligamus, utrum certo verum & falsum omnem diuidat contradictionem. quo quidem sensu de hac re in presentia Aristoteli disputat postremo tamen ad homines rudes qui hac ipsam questionem in familiaribus colloquiis tractare solent. quā obrem magna quidem diligentia adhiberi a nobis debet ut questionem propositam intelligamus.

Cap. viij. de futuris contingentibus.

In his ergo quæ sunt & quæ facta sunt necesse est affirmationem vel negationem veram esse vel falsam. ac in vniuersalibus quidem vniuersaliter, semper hanc quidem veram illam verò falsam esse. & in his quæ sunt singularia. in his autem quæ in vniuersalibus non vniuersaliter dicuntur. non est necesse. dictum est autem & de his. in singularibus verò, & futuris, non similiter.

His verbis significat Aristoteli. quæ ratione verum & falsum diuidant contradictionem de presenti & præterito, & contradictionem futuri temporis: necessarium est enim inquit ut vel affirmatio vel negatio vera vel falsa sit. & quidem si altera vniuersalis sit, particularis altera, aut utraque, vniuersalis sit vniuersaliter. vel utraque enuntiatio sit singularis, & opposita sit vna alteri, altera quidem definite vera est, altera falsa ut si quis dicat, omnis homo albus est. aliquis homo albus non est. omnis homo albus fuit. aliquis homo albus non fuit. aut Socrates albus est, Socrates albus non est. Socrates albus fuit, Socrates albus non fuit. Si verò enuntiationes communes sint. sed sine nota vniuersali, cuiusmodi sunt sub contraria enuntiationes non est necesse vnam esse veram alteram verò falsam. siquidem utraque vera esse potest, ut diximus sexto capite. ratio superioris documentum est, quoniam si enuntiatio quæ dicit rem esse, aut fuisse, vera est, aut fuit. ergo res ipsa aut est iam, aut fuit. quod autem fuit iam non potest non fuisse, neque quod est, non esse. quare necessarium est ut altera determinate definiteque vera sit, falsa altera. quacumque materia constet enuntiatio.

vera

perihetmainas Aristotelis.

30

Verum est hæc sententia. nam in materia naturali affirmatio vera, negatio falsa in materia disparata negatio vera est, falsa affirmatio. in materia foruita sumitur ratio ex rebus ipsis, nam si res fuit, vera est affirmatio, quæ dicit fuisse. si non fuit, negatio. ut tunicium capta est. tunicium capta non est. ante Christus fuit. ante Christus non fuit.

In singularibus verò & futuris non similiter.

Comparat enuntiationes de futuro enuntiationibus de presenti & præterito quarum fecimus mentionem atque ita ait, non perinde contingere in enuntiationibus singularibus & futuris quemadmodum accidit in enuntiationibus de presenti & præterito. non est enim necessarium ut altera definite vera sit, altera falsa, tamen si necessarium sit vnam veram esse aliam falsam. siquidem neque utraque vera esse simul potest, neque falsa utraque. hæc est ergo conclusio quæ capit demonstrare Aristoteli. quod etiam constare poterit ex verbis eiusdem philosophi ad calcem huius capituli, cum ait, necesse est alteram partem contradictionis veram esse vel falsam. non tamen hoc vel illud, sed vtrumque. unde eadem colligit, quod demonstrandum suscepit, quare manifestum quoniam non est necesse omnis affirmationis & negationis oppositarum hæc quidem vera illa verò falsam esse. quoniam verò enuntiationes de futuro, quemadmodum ceteræ omnes, aut materia naturali aut disparata aut foruita constare possunt, hæc sententia Aristoteli. tantum pertinet ad illas enuntiationes quæ materia contingente constare aut foruita. non quæ naturaliter aut disparata. nam si huiusmodi constent materia altera vera erit altera falsa. est ergo verum quod ait Aristoteli. si enuntiationes de futuro sint, & materia contingente constent, quæ posuit fieri & posuit non fieri, cuiusmodi est. bellum navale erit, bellum navale non erit. hoc enim contingens posuit est in nostra potestate. observandum tamen est, hoc ipsum non solum verum esse cum propositiones de futuro contingenti singulares sunt, sed etiam cum sunt vniuersales, secundo etiam est observandum, quod Aristoteli. non dicit in enuntiationibus de futuro contingenti non posse vnam partem contradictionis esse veram determinate, alteram falsam determinate, sed solum ait non posse fieri ut hæc sit vera illa falsa, ita ut mostremus quæ vera sit, quæ falsa, quod evenit in enuntiationibus de presenti, & præterito. hæc est

I ij enim

Quomodo verum & falsum insit in contradictionibus de futuro.

Vnde sumatur sententia Aristoteli.

Ad quod genus contradictionis de futuro verba pertinent.

Prima observatio.

Secunda observatio.

1. presenti & præterito

Verum & falsum quomodo insit in contradictionibus de presenti & præterito. Ratio huius rei.

Commentarius in librum

enim phrasis graecorum, unde coeperunt latini ansam dicendi, non posse fieri ut una sit determinate vera altera falsa determinate. Vtrūque verò constat illis Arist. verbis paulo inferius, quae ergo contingunt in convenientia haec sunt & huiusmodi alia, si omnis affirmationis & negationis vel in his quae in vniuersalibus dicuntur vniuersaliter, vel in his quae sunt singularia. necesse est oppositarum haec quidem esse veram, illam falsam. idem scribit initio huius capituli. idem quoque adijcit ad calcem. Hanc verò conclusionem demonstrat Arist. duobus argumentis quorum alterum sumptum est à dissidentibus & adducitur ab Arist. cum inquit.

Nam si omnis affirmatio, & negatio vera, vel falsa est: & omne necesse est esse, vel non esse: quare si hic dicat futurum esse aliquid, ille verò non futurum dicat hoc ipsum: manifestum est, quoniam necesse est verum dicere alterum ipsorum, si omnis affirmatio vel negatio vera, vel falsa est: vtraque enim non erit simul in talibus. Nam si verum est dicere, quoniam album, vel non album: necesse est esse album, vel non album. Et si est album, vel non album, verum erat affirmare, vel negare. Et si non est, falsum dicit: & si falsum dicit, non est: quare necesse est aut affirmationem, aut negationem veram esse, vel falsam. Nihil igitur neque est, neque fit, neque à fortuna, nec vtrumlibet, neque erit, neque non erit: sed ex necessitate omnia, & non vtrumlibet. Aut enim qui dicit, verus est, aut qui negat. Similiter enim vel fieret, vel non fieret: vtrumlibet enim nihil magis sic, vel non sic se habet, vel habebit. Amplius autem, si est album nunc, verum erat dicere prius, quoniam erit album. Quare semper fuit verum dicere quodlibet eorum quae facta sunt, quoniam est, vel erit. Si autem semper verum fuit dicere, quoniam est, vel erit: non potest hoc non esse, vel non futurum esse. Quod autem non potest non fieri, impossibile est non fieri. Et quod impossibile est non fieri, necesse est fieri. Nihil igitur vtrumlibet contingit, neque à fortuna erit: nam si à fortuna, non ex necessitate.

Syllogismus Aristotelis. Argumentum hoc pacto colligi debet. si omnis affirmatio, aut negatio definite vera est, aut falsa definite, omnia euenient necessario, omnia autem euenire ex necessitate, absurdum est, ergo non omnis affirmatio aut negatio, de futuro contingenti est definite vera, aut falsa,

perihermeneias Aristotelis.

31

falsa, quemadmodum euenit in enuntiationibus de presenti aut praeterito, in quibus licet monstrare quae vera enuntiatio sit, & quae falsa. discursus legitimus est, cum argumentemur hypothetice & interempto consequenti, interimamus etiam antecedens. quod vulgo dici solet. ex conditionali argumentamur à destructione consequentis, ad destructionem antecedentis. maiorem autem propositionem huius syllogismi, primum exemplo illustrat. nam si dicat hic aliquid futurum verbi gratia Socrates lababitur, ille verò dicat non futurum, hoc est Socrates non lababitur, cum vterque non possit verum dicere, siquidem vtraque pars contradictionis vera simul esse non potest, alterum necessarium est definite euenire. si omnis affirmatio vel negatio definite vera est, aut falsa definite.

Exemplo primum de monstrat maiorem propositionem huius syllogismi.

Eandem quoque maiorem propositionem probat Arist. duobus argumentis. primum tale est, necessitas rei quae per orationem significatur, & veritas orationis retro commeant, & se mutuo consequuntur. Nam si vera est oratio quae dicit, hoc est album, res necessario alba est. & mutata ratione, si res necessario est alba, vera est proculdubio, oratio quae dicit rem albam esse. siquidem ab eo quod res est vel non est oratio dicitur vera, vel falsa. ergo si omnis affirmatio vel negatio certo & definite vera vel falsa est, omnia ex necessitate euenient. quod nos accipiebamus in maiore propositione superioris syllogismi.

Eandem rem duobus argumentis.

Secundum argumentum à genere sumitur & hoc modo explicatur. si omnis affirmatio, vel negatio vera est definite, aut falsa. ergo vera erit aut falsa definite, affirmatio, vel negatio praesentis vel futuri temporis, & si haec enuntiatio praesentis temporis vera est, certo atque definite. hoc est album. erit quoque certo & definite vera haec, hoc erit album, quod si propositio futuri temporis vniuersa illa quidem certo & definite, vera est, aut falsa ita ut possimus certo dicere sumpta vtraque parte contradictionis, haec est vera, illa falsa, res quae significatur per enuntiationem futuri temporis quacunque illa sit, non poterit, non esse, si non potest non esse, impossibile est non esse. siquidem non posse non, & impossibile non aequivalent, impossibile est non esse. ergo

I ij necesse

neceſſe eſt eſſe. nam impoſſibile non. & neceſſe, cōtraria ſunt. quare poſt poſita negatione æquipolent. hoc ſi verum eſt de primo ad vltimum, ſi omnis affirmatio vel negatio eſt vera definite, omnia euenient neceſſario, quod a nobis monſtrandum erat.

Quare inquit, nihil quidpiam erit contingens vtrumlibet, neque caſu contingens: nam ſi quidpiam caſu euenit, non euenit ex neceſſitate. his itaque rationibus maiorem propoſitionem prioris ſyllogiſmi demonſtrat. Ariſt.

At verò hec quoniam neutrum verum eſt, dicere contingit: vtrumlibet quoniam neque erit, neque non erit. Primum enim cum ſit affirmatio falſa: negatio nō vera erit. Et cum hæc falſa ſit, contingit affirmationem non veram eſſe. Ad hæc ſi verum ſit dicere, quoniam album eſt, & magnum: oportet eſſe vtrumque. ſi verò erit cras, oportet fore cras. ſi autem neque erit, neque non erit cras, non erit vtrumlibet: vtrumlibet eſt naturale bellum: oportet enim neque fieri naturale bellum, neque non fieri. Quæ ergo contingunt inconuenientia hæc ſunt, & huiuſmodi alia: ſi omnis affirmationis, & negationis, vel in iis quæ in vniuerſalibus dicuntur vniuerſaliter, vel in iis, quæ ſunt ſingularia, neceſſe eſt oppoſitarum hanc quidem veram eſſe, illam verò falſam. Nihil autem vtrumlibet eſſe in iis, quæ ſunt: ſed omnia eſſe, & fieri ex neceſſitate. quare neque conſultare oportebit, neque negociari: quoniam ſi hoc quidem facimus, erit hoc: ſi verò non hoc, non erit hoc.

Monſtravit maiorem propoſitionem ſuperioris ſyllogiſmi Ariſt. veram eſſe exemplo ſubiecto, atque etiam duplici argumento: ſed quoniam multum refert intelligere, veram illam eſſe, eandem maiorem propoſitionem illuſtrat diluendo ea omnia, quæ aduerſus hanc ſententiam poſſunt obijci. diluit igitur Ariſt. triplicem dubitationem, quarum primam propoſitis verbis explicat. ea eſt, poterat aliquis ſibi perſuadere neutram partem contradictionis de futuro veram eſſe, quia neutra pars eſt vera definite. hoc tamē falſum eſſe demonſtrat Ariſt. deducendo autores eius ſententiæ ad duo abſurda, primum quidem ſi neutra pars vera eſſet, tolleretur de medio dignitas, communis quæ animi conceptio, quæ præcipit vtrumque partem contradictionis veram ſi altera falſa.

Deinde

Deinde ſi neutra pars contradictionis vera eſt adimemus contingens, quod poteſt euenire & nō euenire. vt bellum nauale erit cras, vel non erit. nam ſi affirmatio eſt falſa bellum nauale neceſſario non erit. & ſi negatio falſa eſt, bellum nauale neceſſario erit. quare idem erit & non erit neceſſario, cum ſit omnino cōtingens: quod plane abſurdum eſt. nam ſi nihil ſit contingens nō oportebit conſultare. neque negociari. nam conſilium de his ſumitur, quæ in nobis poſita ſunt. negociamur etiam in his rebus quæ contingere aliter poſſunt neque per ſe quo eadē manet. neque eueniunt neceſſario. quæ enim neceſſario eueniunt, etiā ſi nos cōſultemus diligēter, nunquam aliter euenient.

Nihil enim prohibet, & in annum decies milleſimum, hunc quidem dicere, hoc futurum eſſe. illum verò non dicere. Quare ex neceſſitate erit, quod libet eorum.

Hæc eſt ſecunda proleptis quam diſoluit Ariſt. exiſtimabit forte quifpiam enuntiationem contingentem de futuro veram eſſe de finite, quia verū fuit dicere ſuperiori die, vel anno ſuperiori. hoc quod nunc eſt, erit. reſponder tamen Ariſt. hæc ratione nō poſſe verā definite putari enuntiationem de futuro contingentem. nam etiam ſi dicat quis ante annum milleſimum quā res eueniat, hoc erit aut non erit, ſi omnis affirmatio vel negatio definite vera vel falſa ſit res quidem neceſſario eueniet.

At verò ne hoc differt ſi aliquis dixerit contradictionē, vel non dixerit. Maniſeſtum enim quod ſic ſe habent res, etiam ſi non hic quidem affirmauerit, ille verò negauerit. Non enim propter negare, vel affirmare, erit, vel non erit, nec indecies milleſimum annum magis quā in quantolibet tempore. Quare ſi in omni tempore ſic ſe habebat, vt alterum verum diceretur: neceſſe erat hoc fieri. Et vnum quodque eorum quæ ſunt, ſi ſemper ſe habebat, vt ex neceſſitate fieret. Si enim vere dixit quis, quoniam erit, non poteſt non fieri. Et quod factum eſt, verum erat dicere ſemper, quoniam erit.

Hoc loco diſoluit Ariſt. terciā proleptis, ea eſt. exiſtimabit forte ſe quifpiā alterā partem contradictionis verā aut falſam eſſe, quæ ab aliquo proferatur, reſpondet Ariſt. hanc nō poſſe eſſe cauſam. nā tamen ſi

I iiij nemo

Cōſilium de quib⁹ rebus ſumatur.

Secunda dubitatio

Terriada dubitatio.

Cur ora-
tio vera
sit aut fal-
sa.

nemo illam proferat, vera aut falsa nihilominus erit contradictio. id est altera pars contradictionis. nam oratio nō est vera aut falsa, quia proferatur a nobis, sed vera aut falsa dicitur, quoniam res ita se habet, quemadmodum significatur per orationem. falsa vero quoniam res aliter sese habet quam per orationem significetur. constat ergo ut in cōpendium redigamus quæ diffuse a nobis explicata sunt, veram esse maiorem propositionem illius syllogismi quem initio huius capituli cōfecimus, ea est, si omnis affirmatio vel negatio, definite est vera, aut falsa, omnia necessario euenire. hoc autem monstratum est ab Aristoteli primum exemplo, deinde duplici argumento, postremo diluendo tres dubitationes, quæ adduci poterāt in eam sententiam. Iam tempus est ut Aristoteles demonstret minorem propositionem eiusdem syllogismi, ea est fieri nullo pacto posse, ut omnia eueniant ex necessitate ut aperte constet verum esse quod probare studet fieri non posse ut contradictionis de futuro cōtingenti altera pars vera sit definite. altera falsa. hoc verò probat Aristoteles cum ait.

Si quidem hæc impossibilia sunt: videmus enim esse principiū, & ab eo quod consultamus, atque aliquid agimus, & quoniam est omnino in iis, quæ non semper actu sunt, esse possibile & non esse similiter: in quibus utrumque contingit & esse, & non esse. Quare & fieri, & non fieri, & multa nobis manifesta sunt sic se habentia: & quoniam hanc vestem possibile est incidi, & non incidetur. Similiter autem & non incidi possibile est: non enim esset iam prius exteri, nisi possibile esset non incidi. Quare & in aliis generationibus, quæ secundum huiusmodi potentiam dicuntur.

Argumē-
ta quibus
demon-
strat non
posse om-
nia neces-
sario eue-
nire.

Tria igitur argumenta capi possunt ex verbis Aristotelis. presenti loco quibus minorem illam propositionem confirmat. Primum ita colligitur. si nos consultamus & quæ eligimus libere agimus, nō omnia eueniunt necessario, at nos cōsultamus & libere agimus, quæ eligimus, ergo non omnia necessario eueniunt. nota est consequentia. maior probatur. quoniam si omnia necessario euentura essent, frustra cōsiliū sumeremus de rebus a nobis conficiendis, cum aliter non possint euenire quicquid nos agamus, & quo pacto res efficienda sint, animo versemus. minor experimento manifesta est. & præcepta hoc ipsum nos docent

docent quæ sunt a veteribus de deliberatione tradita.

Secundum argumentū sumitur a rebus naturalibus & sic explicatur. si res aliqua possunt fieri, & possunt non fieri absurdum est putare euenire omnia necessario: sunt autem res aliqua naturales, quæ fieri possunt, & possunt non fieri, ergo non omnia eueniunt necessario. nota est etiam consequentia: & maior aperta est, nam quæ necessario eueniunt, non possunt fieri & non fieri, alioqui nō necessario euenirent, nam posse non euenire cōtradicit illi: quod ex necessitate euenit. minor quoque cōstat, nam fieri potest ut homo nascatur cum quinque digitis verbi gratia & fieri potest ut non ita nascatur, cum utrumque cernamus in natura ergo isto illo de modo nasci, non est necessarium atque ex consequenti, non omnia eueniunt necessario.

Tertium argumentum sumitur a rebus arte constantibus & hoc modo concluditur. vestis quæ arte constat potest scindi, & potest nō scindi, si atteratur priusquam scindatur, & idem iudiciū est de ceteris rebus quæ arte esse & sunt. ergo absurdū est putare & dicere omnia fieri necessario. quod si verum est, ut est sane quā verissimum.

Manifestum igitur est, inquit Aristoteles. quoniam non omnia ex necessitate vel sunt, vel fiunt, sed alia quidem utrumlibet: & nihil magis vel affirmatio: vel negatio vera est. Alia verò magis quidem, & in pluribus alterum: sed contingit fieri & alterum, alterum vero minime.

Est igitur proculdubio, aliquid fortuitum aut contingens, cuius duas partes refert in præsentia, alterum enim contingens est ad utrumlibet, alterum magna ex parte contingens. ad utrumvis contingens dicitur, quod non magis aptum est fieri, quā non fieri suapte natura. huiusmodi verò contingens positum est in hominis potestate, ut lauari Socratem. potest enim lauari si velit & si velit non lauari. nam ex libertate arbitrii, quæ homini a natura concessa est, utrumque potest Socrates præstare. contingens magna ex parte, quod alijs nominibus contingens frequenter dicitur. & contingens natum. & contingens ut in plurimum. illud sane est quod tamen si aliter euenire possit, magis tamen aptum est fieri. hominem enim nasci cum quinque

K digitis

Commentarius in librum

digitis, contingens hoc sensu dicitur, quoniam licet aliquando contrā eueniat frequenter sic accidit. id genus sunt effecta naturæ. nam plaræque naturæ effecta, ea maxime quæ in materia efficiuntur magna ex parte cōtingunt. errat tamen ipsa natura interdum, culpa fortasse materiæ. vt. ij. lib. de physica auscultatione. docet Arist. hæc duo contingents genera refert Arist. hoc loco.

Obiectio. Si quis autem obijciat male facere Arist. quod nō referat etiā tertiam formam cōtingentis. est enim aliud contingens raro vt fodientē inuenire thesaurū cuius idem Arist. mentionē facit tertio & duodecimo capite lib. primi de priori analysi. facile huic obiectioni satis faciemus, si dicamus ea causa prætermisam fuisse istam partem cōtingentis ab Arist. quoniam colligi facile poterat ex opposito. est autē id, contingens natum aut magna ex parte. nihil igitur mirari debemus, si fuerit ab Arist. hoc contingens prætermisum.

Igitur esse quod est, quando est, & non esse quod non est, quando non est, necesse est: sed nō omne quod est, necesse est esse. Non enim idem est, omne quod est, necessariū esse, quando est: & simpliciter ex necessitate esse. Similiter autem & in eo quod non est. Et in contradictione eadem ratio est. Esse quidem, vel non esse omne necesse est: & futurum esse, vel non. Non tamen diuidentem, dicere alterum necessarium. Dico autem necesse est futurum esse bellum nauale cras, vel non futurum esse: sed non futurum esse cras bellum nauale, nec esse est, vel non futurum esse: futurum autem esse, vel non esse, necesse est. Quare cum similiter orationes veræ sint, quemadmodum & res: manifestum est quoniam quæcunque sic se habent, vt vtrumlibet sint, & contraria contingant, necesse est similiter se habere & contradictionem: quod contingit in his, quæ non semper sunt, vel non semper non sunt. Horum enim necesse est alteram partem contradictionis veram esse, vel falsam: non tamen hanc, vel illam, sed vtrumlibet: & magis quidem veram alteram, non tamen iam veram, vel falsam. Quare manifestum est, quoniam non est necesse omnis affirmationis, vel negationis oppositarum, hanc quidem veram, illam autem falsam esse: non enim quemadmodum in his quæ sunt, sic se habent & in iis, quæ non sunt quidem, possibilibus tamen esse, vel nō esse:

sed

perihermænas Aristotelis.

34

sed quemadmodum dictum est.

Dixi initio huius sermonis Aristotelem duobus argumentis monstrare quod contradictionis de futuro contingenti non sit necessarium alteram partem veram esse definite alteram falsam: primum a nobis hæctenus explicatum est, iam secundum explicemus. illud sumptum est a pari. & ita concluditur.

Talis est natura enuntiationum, qualis est natura rerum, atque qui res quædam fortuitæ sunt & contingentes quæ euenire possunt: & non euenire ergo quædam erunt enuntiationes contingentes, & quæ certo & definite neque veræ neque falsæ sint. quare non omnis affirmatio vel negatio de futuro est definite vera, vel falsa definite. maiorem propositionem huius syllogismi confirmat Arist. a simili sumpto argumento, hoc modo. sicut omne quod est quando est, necesse est esse ex hypotesi, vt Socrates dum currit necessario currit, sic etiam tota contradictio ex disunctione necessaria est, quia necessario altera pars euenit. & quemadmodum non omnis res necessario est, sic non omnis pars contradictionis est definite vera aut falsa ergo qualis est natura rerum, talis est natura enuntiationum. Minor vero huius syllogismi monstrata est superius, nempe quædam res esse contingentes aut fortuitas.

Quare vera est etiam conclusio quæ dicit non omnem affirmationem vel negationem veram esse vel falsam definire. quod initio huius sermonis demonstrare studuit Aristoteles. hoc ergo pacto quantum ego diligentia atque studio consequi potui Aristotelis, sententia præsentis capite explicari debet.

Nunc verò vt tempori & consuetudini seruiamus pauca quædam explicauimus acurarius quorum explanationem hæctenus prætermisimus vt sensum Arist. inuestigaremus atque etiam apperiremus.

In primis questio existit virum quod Aristoteles scribit de contradictione futuri temporis, tam accommodetur vniuersali contradictioni quam singulari, omissis tamen ambagibus dicimus istam orationem ad vtrumque genus contradictionis pertinere: quod ipsemet Aristoteles testatur cum inquit, atque hæc

K ij sunt

Secundum argumen-
tū a pari.
Syllogis-
mus.

Maiorem
propositio-
nem confir-
mat a si-
mili.

Minor.

Priā quæ-
stio d qua
contradi-
ctione dis-
serat.
Disoluit.

Arist. te sunt incommoda & alia eiusdem generis quæ suscipere cogimur sine testimonio. cesse sit ex omni affirmatione & negatione quæ contradictorio nomine opponitur, siue in his quæ ex rebus vniuersis constant, siue quæ Ratione. ex singulis, alteram veram esse alteram falsam. ratione quoque monstrari potest: siquidem quod pertinet ad hanc rem, eadem omnino ratio est vniuersarum propositionum modo contradictoriè opponantur & singularium.

Obiectio. Sed obijciat aliquis, si hoc verum est quam obrem initio huius sermonis ait Arist. at verò in enuntiationibus quæ de rebus singulis & Soluitur. futuris dicunt, non ita est: huius rei ea fortasse causa est, quoniam tametsi in vniuersali affirmatione & negatione verum sit quod demonstrare cupit Arist. sicut & in singulari, magis apertus est euentus fortuitus in enuntiationibus de rebus singulis quam de vniuersis. Nam quæ proximè efficiuntur singularia sunt. atque ideo potius est vsus exemplo enuntiationum singularium quam vniuersarum.

Secunda questio. Deinde dubitari solet vtrum re vera sit aliquid quod eueniat contingenter. videtur enim nihil simile reperiri, qui locus tametsi à sophistis multis argumentis tractetur, nos vñ aut alterũ duntaxat, attingemus ne de hac re nihil dixisse videamur: cetera missa faciemus. Primum quidem videtur nihil euenire contingenter, siquidem omne quod futurum est necessario eueniet, nam si futurum est, nouit illud Prima ratio. deus ergo vel decipietur deus, quod affirmare impium est, vel eueniet proculdubio, quod nouit. quare nihil fortuitum est.

Secunda ratio. Alterum argumentum quo videtur conuinci nihil esse fortuitum ita explicatur. si quidpiam cōtingenter eueniret, illud maxime quod in nobis positum est. atqui hoc non potest euenire contingenter. siquidem cœli aspectus, & temperamentum nostri corporis cōpellunt nos necessario. nihil eueniet igitur contingenter.

Soluitur questio. Verumtamen proculdubio concedendum nobis est, aliquid euenire cōtingenter illud maxime quod est in nostra voluntate situm. nam vt ceteras rationes prætermittam quarum bonam partem explanauit paulo superius ex Aristotelis sententia qui istam opinionem aperte defendit, & vt missa faciam illa argumenta quæ sunt à me explicata

cata copiosius in commentario nostro de animorum in mortalitate, in quo Aristotelem defendimus: illud abunde magnum est argumentum quod singuli homines experiuntur, habere in se agendi principium & posse agere cum velint. & non agere. quod Arist. aperte demonstrat cap. v. lib. iij. Ethic. ad Nichomachũ. quã obrem superest tãtum duas istas rationes dissoluere quæ sunt in cōtrariã sententiã adductæ.

In primis quidem tametsi verum sit magnam habere vim aspectus caliditatis & corporis temperaturam ad agendum vel etiam intermittendum actionem. quoniam corpora permūtātur vehementer his rebus: & quorũdam etiã animi: nisi ratione appetitioni restiterint, certum est neque aspectus caliditatis, neque corporis temperaturã necessariam vim habere ad permouendos animos. quinimò licet ratione & diuino præsidio propensionibus naturalibus obstare. huc enim vetus illud verbum spectat, sapiens dominabitur astris.

Sed dissoluamus iam priorem rationem in qua diluenda nõ parum opera in sumi solet. concedimus igitur nosse deum vtrum res euenire debeant. an non. rursum fatemur, si res euentura sit, hoc quoque cognitum esse à deo atque perspectum. Si verò obijcias hinc fieri, vt nullo pacto res illa possint nõ euenire: peruerse colligis. nam deus cognitione sua in causa non est, vt quæ res contingenter & fortuito euenturæ erant, eueniant necessario. quinimò easdem sinit euenire: quæ ratione naturalis sua euenturæ erant. si vrgeas, poterit ergo non euenire ea res quam nouit deus euenturam esse, vitiosa collectio est. rursum si pergas ergo necessario res eueniet, distinctio adhibenda est. aut simpliciter necessario euenturam rem esse inquis, aut quæ ratione cognita à deo est. simpliciter quidem res illa non necessario eueniet quia suapte natura contingens est, & causæ à quibus producit non agunt necessario, sed libere. Si verò rem accipias vt subest cognitioni dei, illa sane nõ poterit non euenire. sed non inde recte colliges euenturã esse necessario simpliciter. hoc ergo pacto vtraq; obiectio diluitur.

Tertia questio illa agitari hoc loco solet vtrum res quæ fuit possit non fuisse. vulgo ita inquiritur, vtrum sit potentia ad præteritũ quæ quidem questio suapte natura plana atque aperta est: effecta est ta-

Commentarius in librum

Virum men difficilis atque obscura culpa sophistarum, qui vel ea re maxi-
quod fuit me gloriam ambiunt, quod non facile percipi possint quæ tractant:
possit non cum sit summa præstantissimaque virtus præceptoris splendide atq;
fuisse. perspicue de rebus propositis disputare.

Adhibe- Ergo si roget quispiam utrum fieri possit ut quod factum est, non
tur distin- fuerit: facile adhiberi solutio potest. si dicamus fieri quidem posse, in-
ctio. terdum ut euentus rei antequam res fiat impediatur. fieri autem nõ
 potest, ut nõ fuerit quod factum est postquam semel factum est, hoc
 communi loquedi ratione persuadetur. nam cum significare cupimus
 rem quampiam fieri nullo modo posse. dicere solemus, factum infe-
 ctum fieri non posse. quod & agathon vetustissimus poeta dixit ut
 refert Aristot. unde communis illa dialecticorum sententia orta est:
 hoc solo priuatur deus posse genita ingenita facere.

Quo pa- Hinc colligo propositione de præterito verã sic esse veram. ut fal-
cto vera sa esse nõ possit. ratio est quoniã talis est natura enuntiationũ qualis
fit propo- est natura rerũ, atqui, ut ostendi, res quæ fuit, nõ potest nõ fuisse ergo
sit propo- propositio de præterito vera nõ potest nõ esse vera. hoc autẽ verũ est,
sit de præ modo propositio de præterito nõ pendeat ex aliqua re futura. nã tunc
terio que temporis talis erit eius natura qualis est natura rei quæ futura est.
vera est.
Observa-

tio. Deinde colligo: non eodem pacto necessariũ esse ut sit res. quæ est,
Corola- quo pacto est necessariũ, ut fuerit res quæ fuit. simpliciter enim neces-
rium. sariũ est fuisse quod fuit, neq; vlla ratione mutari potest. cũ sit illud
 positũ extra omnẽ mutationẽ. quoniã extra proprias causas est. illud
 verò qd est, simpliciter nõ est necessariũ. cũ corrũpi possit. est tamẽ ne-
 cessariũ ut sit quãdo est, neq; tũc facultatẽ habet. ut nõ sit quãdo est.

Obiectio. Sed obijcies, ergo nihil est contingens, siquidem cũ exacta res est,
 mutari nõ potest, & tũc est, necessario est. neq; restat vllus alius mo-
Soluitur. dus explicandi cõtingẽs. dicẽdũ tamẽ est, re appellari cõtingẽtẽ nõ quia
 fuit, neq; quia est, sed dũtaxat quoniã fieri potest, & potest nõ fieri.
 quo maxime cõstat rerũ cõtingẽtia. & res effecta ia, cõtingẽs voca-
 ri solet. quoniã nõ necessario effecta est. q. eius causa libere agerent.

Quarta Solet etiã verti in quæstione sumpta occasione ex verbis Arist. præ
quæstio. senti capite, quãdã sit propositio vera definite, quæ vulgo determina-
 te vera

perihermænas Aristotelis.

36

te vera dicitur. de hac vero re tã multa tãq; perplexa omnia dici solẽt *Quæ sit p-*
 ab his, qui disciplinas oēs atq; bonas artes corruerunt ut ego nõ possim *positio de*
 cũ hoc cõtẽplor nõ infœlices prædicare eos homines, qui ad cognitio- *termina-*
 nẽ doctrinæ Aristoteleæ per huiusmodi dispẽdia aut potius præcipitia *te vera.*
 cõtendunt. quã obrẽ ego ita indico definite verã illã esse propositionẽ *Soluitur.*
 quã nos possumus ostẽdere verã esse, & causam reddere cur vera sit.
 eã inq; causam q. significet ita esse sicut est. cũ ab eo quod res est vel
 nõ est oratio dicatur vera vel falsa. hoc quoniã in oĩbus ppositionibus
 de pterito & præsentĩ cõtĩngit dicit Arist. alterã partẽ cõtradietiois
 de præterito & præsentĩ definite verã esse alterã falsam. qd nõ euenit
 in cõtradietioẽ de futuro cõtĩngenti. cũ nõ satis cõstet. neq; ostẽdi pos-
 sit, utrũ fieri debeat, sed possit utrũuis euenire. hãc sententiã Arist.
 significat illa forma loquẽdi. necesse est hanc esse verã, illã falsam. po-
 test enim ut idem refert Arist. vtralibet vera esse, & falsa vtravis.

Sed obijcies vel cõtradietiois de futuro altera pars est vera, altera *Obiectio.*
 falsa, vel neutra vera, neq; falsa, vel vtraq; vera, & falsa vtraq; hãc
 duo postrema fieri nõ possunt. ergo altera pars cõtradietionis de futu-
 ro cõtĩngenti vera est, altera falsa, ergo definite vera vel falsa. respon-
 dendũ est, nõ esse vtrãq; partem veram neq; falsam vtrãque. neque *Soluitur.*
 etiã neutra est vera neque falsa. sed altera vera est, altera falsa, sed
 quæ vera, quæ falsa sit, cognosci a nobis nõ potest, neque mōstrari. at-
 que id non euenit. culpa nostri ingenij, sed naturæ ipsius rei.

Locus ille Arist. initio huius capituli, in vniuersalibus quidẽ vniuer *Loci ex-*
 saliter semp hãc quidẽ verã illã esse falsam, necesse inq; est, referẽdus *planatio.*
 est tã ad oppositionẽ cõtradietoriã, cũ subiectũ est cõmune, q. ad cõtra-
 riã. siquidẽ in vtrãq; oppositioẽ subiectũ vniuersale est. & vniuersa-
 liter. saltẽ in vtrãq; quidẽ nõ vniuersaliter & sane cõtradietionis al-
 tera pars vera est, falsa altera, cũ fieri nequeat, ut sit vtrãq; pars ve-
 ra, aut falsa vtrãq; in oppositione etiã cõtraria idẽ accidit nã tametsi
 vtrãque enuntiatio falsa esse possit, cũ vera non possit esse vtrãque si
 vna vera est, altera proculdubio est falsa. hãc nobis visa sunt pertine-
 re ad explanationem huius capituli quod opinione dialecticorum hu-
 ius ætatis difficiles habet, explicatus.

K iij Erat

Commentarius in librum

Erāt animus illustrissime vir commentarios conficere etiam in reliquam partem huius disputationis de enuntiatione, quam secundum librum vulgo faciunt, sed quoniam intelligo neque facile neque exacte capi posse, ex huiusmodi commentariis, eum usum quem Arist. à nobis cupit accipi, decreui quā paucissimis verbis summam perstringere sententiæ Aristoteleæ, atque illam superioribus adijcere commentariis. ea sic habet.

De enuntiationibus infinitis. Cap. ix.

HActenus Arist. quot essent genera repugnantiarum atque etiam regulas veritatis, & mediocum singulorum generum declarauit: nunc docet quot repugnantia fieri possint in omni genere enuntiationum. & quia varia existunt repugnantiæ propter nomen finitum & infinitum, & propter verbum finitum, & infinitum demonstrat primum omnem affirmationem, & negationem constare nomine, & verbo finitis aut infinitis. hoc syllogismo. omnis enuntiation quæ dicit nomen & aliquid de aliquo, aut separat aliquid ab aliquo constat nomine, & verbo finitis, aut infinitis. Omnis autem affirmatio vel negatio est enuntiationis vel negatio, quæ dicit aliquid de aliquo, aut separat. aliquid ab aliquo, ergo omnis affirmatio vel negatio constat nomine, & verbo finitis, aut infinitis. Verbum autem sine quo enuntiation esse non potest, appellatur hoc loco non solum præsens verum etiam præteritum, & futurum. Vnde existunt tria genera enuntiationum. vnum earum in quibus verbum substantiuum, est, tantum prædicatur, quæ vocantur à latinis enuntiationes de, est secundo adiecente ut homo est. homo non est. alterum earum in quibus præter est, verbum, est etiam aliud prædicatum, ut homo est iustus. homo non est iustus. quæ vocantur vulgo, est, tertij adiacentis. tertium earum quæ constant verbo adiectiuo ut homo currit. in propositionibus, est. secundi adiacentis duæ fiunt repugnantiæ. prima subiecti finiti ut homo est. homo non est. secunda subiecti infiniti, ut non homo est, non homo non est. & totidem præposito signo ut omnis homo est. nullus homo est. in propositionibus

tertij

perihermænas Aristotelis.

37

tertij adiacentis sunt quatuor repugnantiæ sine nota vniuersali vna utriusque termini finiti. ut homo est victus homo non est victus. altera prædicati infiniti ut homo est non iustus. homo non est non iustus. tertia subiecti infiniti ut non homo est iustus, non homo non est iustus. & quarta utriusque termini infiniti ut non homo est non iustus. non homo non est non iustus. totidem fiunt repugnantiæ si nota vniuersalis his quatuor generibus præponatur. interest tamen hoc inter vniuersales, & indefinitas quod affirmatio simplex, ut homo est iustus, & affirmatio prædicati infiniti indefinita possunt ambæ esse veræ. ut homo est iustus, & homo est non iustus. Vniuersales verò sunt falsæ. ut omnis homo est iustus & omnis homo est non iustus, quarum contradicentes sunt veræ, non omnis homo est iustus. & non omnis homo est non iustus. in propositionibus verò verbi adiectiuæ duæ fiunt repugnantiæ vna subiecti finiti ut homo ambulat. homo non ambulat. altera subiecti infiniti ut non homo ambulat. non homo non ambulat. totidem fiunt si his duabus repugnantibus nota vniuersalis præponatur. explicatam repugnantiam exponit Arist. consecutionem, quæ est secunda affectio enuntiationis. huius duæ sunt partes. equipollentia & consequentia. Prima regula equipollentia est duæ propositiones sub contrariis in materia fortuita possunt ambæ esse veræ. Contraria verò minime. reliqua continentur regula proeli, quæ talis est seruata quantitate & subiecto mutata qualitate & attributo propositiones equipollent. Vnde singularis negatio, & affirmatio transposita idem valent. ut Socrates non est sapiens. Socrates est non sapiens. particularis verò negatio ut non omnis homo est sapiens, & affirmatio vniuersa transposita ut omnis homo est non sapiens non equipollent quoniam non seruatur eadem quantitas. Deinde ne quis crederet nomina, & verba infinita, enuntiationes esse demonstrat non esse enuntiationes quia non significant verum vel falsum nam si nomina inquit, & verba infinita, quæ sunt certæ, & definitæ significationis non significant verum vel falsum. multominus nomina, & verba infinita, quæ incertam, & indefinitam habent significationem significant verum vel falsum aut erunt enuntiationes. postremo quia plerumque prædicatum præpositum subiecto, declarat nomina, & verba transposita idem significare. nam si non significant

Cū est de, est tercio adiacente.

Vniuersalis & indefinita discriminē.

Cū adest verbum adiectiuum.

Diluit objectiones.

Nomina & verba transposita idem significant.

L

Commentarius in librum

ficant idem sequetur maximum absurdum quod est vni enuntiationi plures enuntiationes esse oppositas. Ut huic, homo est albus erunt hæ oppositæ homo non est albus, non est albus homo, & non est homo albus. quare nomina, & verba transposita idem significant.

De coniunctis, & diuisis enuntiationibus. Cap. x.

De consequentia. **E**xposita æquipotentia de consequentia propositionum à diuisis ad coniuncta, & à coniunctis ad diuisa verba facit Arist. & quoniam multa sunt prædicata quæ dicuntur coniuncta, declarat Arist. quando fiat enuntiatio vna, & quando multe. Si multa inquit, prædicata quæ coniuncta sunt rem vnam & simplicem significant, enuntiatio erit vna. Ut homo est animal rationale mortale. quod si non rem vnam significant, neque ex illis fieri possit vnum non erit inquit enuntiatio vna, sed plures. qualis hæc est Socrates est homo albus musicus, ambulans. hic colligit Arist. duo consecutaria, quorum primum est multarum enuntiationum non est vna responsio. quod probat argumento à relatis. quorum non est vna interrogatio, eorum non est vna responsio, enuntiationum autem multarum non est vna interrogatio, quia vna interrogatio est vnius partis contradictionis, at vero enuntiationes multe non sunt vna enuntiatio, multarum igitur enuntiationum non est vna responsio. Secundum consecutarium est questio quid est non est dialectica interrogatio quia non licet quamlibet partem sumere. sed est percontatio. Percontationem autem vocamus cui, nec licet respondere est, neque non est. Ut quid est homo. Deinde demonstrat quæ dicuntur disiunctim dici coniunctim ut homo est animal & est rationalis, & est mortalis, ergo homo est animal rationale mortale. quæ vero dicuntur diuisim non necesse est dici coniunctim ut est sutor & est bonus ergo est sutor bonus, non valet inquit Arist. argumentandi ratio, quod probat duobus absurdis. Primo fieret progressus in infinitum si omnia quæ dicuntur diuisim dicantur coniunctim ut Socrates est homo, & est albus ergo Socrates est homo albus, & cum album per se de Socrate dicatur dicetur coniunctim ergo Socrates erit homo albus secundo fiet negatio,

perihermænas Aristotelis.

38

negatio. Ut Socrates est Socrates, & Socrates est homo. ergo Socrates est Socrates homo. quare non omnia quæ dicuntur diuisim dicuntur coniunctim. Proponit Arist. his expositis duas regulas quibus intelligamus quando à diuisis ad coniunctas enuntiationes non valeat consequentia. Prima regula est, si omnia prædicata accidunt vni tertio subiecto, aut inter se non valebit argumentum à diuisis ad coniuncta ut, est sutor, & est bonus ergo est sutor bonus. Non coheret argumentum quia vtrūque accidit homini, & inter se etiam accidunt ut sutori bonum esse. Secunda regula est, si vnum prædicatum sub altero continetur non valebit consequentia, à diuisis ad coniuncta ut homo (inquit Arist.) est homo, & est animal ergo est homo animal non valet argumentum quia homo continetur sub animali. Deinde proponit duas cauciones quæ sunt diligentissime obseruandæ ut cognoscamus quando non sit consequentia bona à coniunctis ad diuisa, quarum prima est si quæ repugnantia sit inter prædicata coniuncta non valebit consequentia à coniunctis ad diuisa. Ut Socrates est homo mortuus ergo Socrates est homo, non valet consequentia quia homo, & mortuus repugnant inter se. nam dicitur homo, quia habet vitam, & mortuus quia caret vita. Secunda si vnum dicatur per se, & alterum per accidens non valebit consequentia ut Homerus est poeta ergo Homerus est. non sequitur quia in priori dicitur verbum est de Homero per accidens per Poetam inquam in posteriori vero Homerus, est, dicitur verbum est per se de Homero. Valebit autem consequentia si vtrūque per se dicatur ut homo est animal ratione ergo homo est animal. atque hæc de consequentia.

Quando non valeat consequentia.

Prima regula.

Secunda regula.

Quando non valeat consequentia à coniunctis ad diuisa.

Secunda.

Quando valeat consequentia à coniunctis.

De consecutione, & repugnantia modalium enuntiationum. Cap. xj.

Explicata consecutione, & repugnantia simplicium enuntiationum tractat Arist. hoc cap. enuntiationum modificatarum repugnantiam, & consecutionem. Modus vocatur declarans quomodo prædicatum insit subiecto unde tres relinquuntur partes enuntiationis modalis, modus subiectum, & prædicatum. modi dicuntur omnia nomina opposita, & aduerbia, numerantur tamen quatuor ab Arist. necesse, possibile,

Modus. Tres partes modificata enuntiationis.

I ij con-

Cur qua- cōtingens, impossibile: qui proprii modi sunt propterea quod diuersam
tuor solū faciunt repugnantiam, & consequentem modalium a simplicibus. Mo-
dos nu dalium quantitas trifariam cōsideratur, vel penes modum. Vnde ne-
meret cesse idem valet quod omne: impossibile idem quod nullum. possibile
Arist. idem quod aliquid. & possibile nō, siue cōtingens non, idem quod ali-
Quātitas quid non. quomodo accipitur quātitas hoc capite, non penes notā vni-
ex modo quid non. quomodo accipitur quātitas hoc capite, non penes notā vni-
sumitur uersam, ut in prioribus analyticis, cū illa preponitur subiecto. nā ne-
presenti cesse est omne hominem esse animal. vniuersalis est affirmās. Quali-
loco, non tas item bifariam cōsideratur. nam vel dicitur negans. quia negatur mo-
ex signo dus. ut nō necesse est hominem currere quomodo hoc capite sumitur.
ut in lib. vel quia negatur dictum, ut necesse est hominem nō currere, ut in prio-
de priori ribus. Primum itaque Arist. disputans de repugnantia in contrariis
analyti. partes demonstrat hoc argumento a genere præponendam esse negatio-
Qualitas nem dicto, & non modo, ut sit negans modalis. Omnis repugnantia
modifica- fit penes esse, & non esse ergo modalium repugnantia fiet penes esse,
ta enūtia & non esse, & nō penes modum. antecedens probat inductione. nā
tionis. huius, homo est animal negatio est homo nō est animal. ut huius ho-
Præponē da est ne- mo ambulat negatio est homo nō ambulat ergo huius modalis neces-
gatio di- se est hominem esse animal, negatio erit hominem non esse animal. nō
cto nō mo hac, non necesse est hominem esse animal. Deinde declarat Aristot.
do. Veram repugnantiam modalium fieri si negatio præponatur modo, &
Vera re= pugnātia non verbo, idque confirmat argumento disiuncto a disentanais. hoc pa-
fit si præ- Etō. aut danda erūt duæ enūtiationses contradicentes veræ, aut nega-
ponatur tio præponenda erit modo, duas autem contradicentes veras esse est
negatio absurdum ergo negatio præponenda est modo, & non verbo. Maiorē
modo illustrat hoc exemplo, istæ duæ propositiones contradicentes sunt possi-
Maior bile est Socratem ambulare. Possibile est Socratem nō ambulare. &
monstra- ambæ sunt veræ. quare negatio præponenda est modo, & non verbo
tur. ut possibile, non possibile, contingens, non contingens, & quæ sequū-
De conse- tur. explicata repugnantia de consequentia disputat Aristot. in qua
quentia primū refutat sententiā stoicorum. deinde consequentiā necessarij
modifica- declarat, & postremo ordinem modalium docet. ad consequentiam
tarū enū- autem intelligendam factæ sunt quedam dictiones, quarū vocales,
tiationū. indicant equipollentiam, de quibus est a nobis vberime disputatum
lib. ij.

lib. ij. summa. sed interim pauca dicenda sunt hoc loco ut Arist. sentē-
tiam aperiamus. a. quidem significat affirmationem vtriusque, modi
inq̄ & dicti. ut necesse est esse. u. negationem vtriusque ut non neces-
se est non esse. i. negationem modi ut non necesse est esse & e. ne-
gationem dicti ut necesse est non esse.

Stoici in equipollentia modalium primo discedunt ab Arist. quod
spectat ad ordinem. nam præponūt possibile, & postponunt necessa-
rium. eos sequuntur latini interpretes. Secundo in duabus tabulis discre-
pant nempe in amabilis, edentulus. cū iudicio Arist. sint. amabimus
edentuli. de possibili vero, & impossibili vere sentiunt præposita nega-
tione equipollere. ut non possibile est esse, ergo impossibile est esse, &
vicissim. De necessario autem falso iudicant, nam faciūt has duas cō-
trarias non necesse est esse, & necesse est non esse, cum ambæ vere
sint ut non necesse est hominem esse equū, & necesse est hominem nō
esse equū. necesse tandem, & impossibile postposita negatione equi-
pollent ut necesse est non esse ergo impossibile est esse. Refutata sen-
tentia stoicorum docet Arist. tribus argumentis ex hac possibile est
esse. sequi hanc non necesse est non esse. primo a disentanais, nam ex
quatuor propositionibus modi necessarij reliquæ tres non sequuntur.
Sequitur igitur hæc quarta, non necesse est non esse. principio nō se-
quitur hæc non necesse est esse nam vni contradicēs ex altero seque-
tur. nam si necesse est esse possibile est esse. quia si non sequitur possi-
bile esse, sequetur impossibile est esse ergo vni contrariū infert al-
rum, & erunt duo propositiones contrariæ veræ ergo sequitur illa possi-
bile est esse, tum si possibile est esse, non impossibile est esse, & si nō
impossibile est esse per vos sequitur ergo non necesse est esse ergo ex
hac necesse est esse sequetur eius cōradicens non necesse est esse. qua-
re ex hac possibile est esse non sequetur illa nō necesse est esse. Sed se-
quitur hæc nō necesse est non esse, ut in amabimus. neque etiā inquit
ex hac possibile est esse sequuntur hæc, necesse est esse vel necesse est
nō esse. nam quod possibile est potest esse & nō esse. at verò quod ne-
cessariū est semper est ergo cū nō sequatur tres priores modi necessa-
rij, sequetur quartus, non necesse est non esse. Secundo quod est con-
sequens antecedentis in bona consequentia potest esse cōsequens con-
sequens

Demon-
strat non
necesse
nō idem
esse, quod
possibile.
Primū ar-
gumētū.

Secūdum
argumen-
tum.

I ij sequē

sequentis. Sed huius antecedentis necesse est esse consequens est non necesse est non esse ergo poterit esse consequens huius sequentis possibile est esse. hac propositio non necesse est non esse. Tertiū argumentū. contradicentium consequentia sunt contradicentium. sed huius non possibile est esse. Consequens est necesse est non esse ergo huius possibile est esse consequens erit non necesse est non esse, quæ est contradicens illius, quæ erat necesse est non esse nam possibile est esse, & non possibile esse contradicentes sunt. quare hanc possibile est esse, sequitur hac non necesse est non esse qui est illius contradicens. qui in lere istā primo argumento proposuerat. Aristot. hanc consequentiam necesse est esse ergo possibile est esse, quæ videtur aliquantulum dubia, disputat nunc in contrarias partes ac primum probat bonam esse. nam si ad hanc necesse est esse. nō sequitur possibile est esse. Sequitur igitur vel non possibile est esse vel possibile est non esse. atqui hæc duæ sunt falsæ in materia necessaria ut non possibile est hominem esse animal vel possibile est hominem non esse animal ergo ad hanc necesse est esse sequitur hac possibile est esse. Deinde probat non esse bonam consequentiam hoc argumento quod necessarium est semper est, quod possibile est potest esse vel non esse ergo ad hanc necesse est esse non sequitur possibile est esse. Ad questionem hanc dissolvendam duplex solet afferri distinctio. Una est potentia. potentia aut est particeps rationis, ut voluntas nostra, quæ potest contraria velle, ut sedere non sedere. ambulare, nō ambulare. aut est expertis rationis quæ etiam est duplex, nam aut agens est, aut patiens. agens habet vim vnius duntaxat contrarij, ut vis calefaciendi in igne. tum quæ patiens est aut est interna & hæc dicitur esse vnius tantum contrarij. ut humor in aqua neque enim aqua potest exsiccari, aut est externa & hæc est particeps vtriusque contrarij, ut calor in aqua, nam potest aqua calefieri, & frigi fieri. altera verò distinctio est possibilis quod duplex est, quoddam enim est possibile, quod actu est, ut qui ambulat potest ambulare. quoddam verò est potestate tantum, ut qui sedet potest ambulare. quibus distinctionibus positis. respondet Arist. questionem ad necessarium inquit sequitur possibile non illud quod potestate est, sed quod est actu, & non omne possibile, sed quoddam. Ordo modalium talis esse

esse debet, præcedat oportet necessariam, quia perpetuum est, ut deus inquit, & angeli qui sunt actu sine potestate. sequantur contingens, & possibile, quæ aliquando sunt, & possunt non esse, ut res naturales, & ad extremum impossibile, quod nunquam actu est, ut corpora diuisa esse in infinitas partes.

Quæ magis aptæ enuntiationes contrariæ dicantur. Cap. xij.

Aristoteli propositum est in hoc capite ultimo questionem explicare qua queritur, sit ne affirmationi simplici magis contraria affirmatio prædicati contrarij, an negatio simplex ut huic homo est iustus sit ne magis contraria hæc homo est iniustus quæ est prædicati contrarij, an hæc homo non est iustus, quæ est negatio simplex. probat autem toto hoc capite magis contrariam esse negationem simplicem. affirmationi quam affirmationem de prædicato contrario. ac primum docet quæ habent subiecta contraria nō esse contrarias enuntiationes quoniam ambæ sunt veræ ut liberalitas est bona, & auaritia est mala. Deinde confirmat sex argumentis magis contrariam esse negationem simplicem. quorū primū est vni est oppositū vno genere operationis. affirmationes verò prædicati contrarij sunt multæ. negatio autem vna nā vni multa contraria sunt nepe duo vitia vni virtuti. ergo magis contraria est negatio, quæ affirmatio prædicati contrarij. Secundum per quod decipimur, id est magis contrariū per negationem autem decipimur ergo negatio est magis contraria, minorem probō, a quo fit generatio per illud decipimur, a negatione autem fit generatio, ut ex non homine dicitur fieri homo. ergo per negationem decipimur. Tertiū quod est magis falsum id est magis contrarium. negatio autem est magis falsa ergo negatio est magis contraria. maiorem sic probat quod plus differt in eodem genere, id est magis contrarium, quod autem falsum est plus differt in eodem genere ergo maior erat vera quod est magis falsum, id est magis contrarium. minor sic probatur reliquæ enuntiationes dicuntur falsæ propter negationem. negatio verò est falsa per se ergo vera minor tertiū argumenti. negatio igitur est magis falsa. Quartum argumentum enuntiatio simplex magis contraria est enuntiationi simplici quam enuntiatio composita. negatio autem est

L iij sim-

Commentarius in librum

simplex, & affirmatio prædicati contrarij est composita, ut hæc liberalitas est mala, significat etiam liberalitatem non esse bonā. quare negatio simplex magis contraria est simplici affirmationi.

Quintū. Quintum, in enuntiationibus quæ nihil habent aduersum est tantum contraria affirmationi negatio. ut Socrates est homo. Socrates non est homo ergo in omnibus hoc est simpliciter & ex natura rei.

Sextum. erit magis contraria negatio. Sextum quæ ratio est enuntiationum subiecti infiniti eadem est enuntiationi subiecti finiti. sed enuntiationi subiecti infiniti ut non homo est iustus, non est contraria enuntiationi prædicati contrarij affirmans, ut hæc homo est iniustus, vel negatio infiniti prædicati ut homo non est non iustus, sed tantum contraria est negatio subiecti infiniti, ut non homo non est iustus ergo affirmationi simplici, ut huic homo est iustus, contraria tantum erit negatio simplex, ut homo non est iustus. Confirmat minorem

Confirmatio minoris propositionis. Arist. huius syllogismi hac ratione duo contraria non possunt esse simul vera, sed negatio, & affirmatio prædicati contrarij possunt esse simul vera ergo non erunt illi contraria. nam hæc duæ veræ sunt de homine malo. Non bonum est non bonum, & non bonum est malum. & de puero, hæc sunt veræ. non bonum est non bonum, & non bonum non est malum, hæc autem duæ non bonum est bonum & non bonum non est bonum nunquam erunt simul veræ ergo affirmationi simplici contraria erit negatio simplex quemadmodum affirmationi, subiecti infiniti, contraria est negatio eiusdem subiecti, & prædicati

Eodem modo reputantia sit in vniuersalibus ut in indefinitis. ut non homo non est iustus. Deinde docet eodem fieri modo repugnantiam in vniuersalibus, quemadmodum in indefinitis, ut huic omnis homo est bonus contraria est negatio, nullus homo est bonus, non autem affirmatio prædicati contrarij. omnis homo est malus. ad extremum repetit id quod hæcenus dixerat, nempe contrarias enuntiationes & contrarias non esse veras simul in quacunque materia sumatur. sub contrariis vero posse esse simul veras in materia fortuita & de his rebus hæc dixisse sufficiat iam ad reliqua contendamus.

FINIS.

هو الله تعالى

